

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Vztahy mezi EU a zeměmi ESVO

Relations Between the EU and the EFTA Countries

Student: Veronika Hitková

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Radomír Kaňa, Ph.D.

Ostrava 2013

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra evropské integrace

Zadání bakalářské práce

Student: **Veronika Hitková**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6210R004 Eurospráva
Specializace: 00 Eurospráva
Téma: **Vztahy mezi EU a zeměmi ESVO**
Relations Between the EU and the EFTA Countries

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Evropské sdružení volného obchodu
3. Evropský hospodářský prostor
4. Současná spolupráce EU a ESVO, budoucí perspektiva
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

FAJMON, Hynek et al. *Vznik EFTA: Padesát let poté*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010. ISBN 978-80-86547-91-6.

JANKŮ, Martin a Linda JANKŮ. *Politické a právní základy evropských integračních seskupení*. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-323-3.

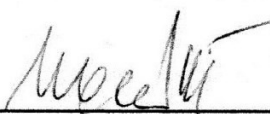
WAISOVÁ, Šárka et al. *Regionální integrační procesy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-232-5.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

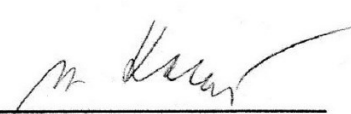
Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Radomír Kaňa, Ph.D.**

Datum zadání: 23.11.2012

Datum odevzdání: 10.05.2013

Ing. Boris Navrátil, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně a uvedla v seznamu literatury všechny použité literární a odborné zdroje.

V Ostravě dne 10. května 2013

.....
Veronika Hitková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Ing. Radomíru Kaňovi, Ph.D. za konzultace a odborné rady, kterými přispěl k vypracování mé bakalářské práce.

Obsah

1	Úvod.....	5
2	Evropské sdružení volného obchodu	7
2.1	Historické aspekty vzniku ESVO	7
2.2	Stockholmská konvence	8
2.3	Základní rysy a omezení ESVO	9
2.4	Formování vztahů ESVO a EHS/ES	12
2.4.1	Náznačky prvního odlivu členů ESVO ve prospěch EHS/ES	12
2.4.2	Ukončení členství Velké Británie a Dánska v ESVO	14
2.4.3	Uzavírání bilaterálních dohod	15
2.4.4	Lucemburská deklarace.....	17
2.4.5	Směřování k EHP	19
3	Evropský hospodářský prostor	22
3.1	Dohoda o EHP a její cíle	22
3.2	Institucionální rámec	24
3.2.1	Společné instituce EHP	24
3.2.2	Instituce ESVO/EHP	26
3.3	Rozhodovací postup v rámci EHP.....	27
3.4	Oblasti spolupráce zakotvené v Dohodě o EHP	28
3.4.1	Volný pohyb zboží	29
3.4.2	Volný pohyb osob	31
3.4.3	Volný pohyb služeb a kapitálu	33
3.4.4	Hospodářská soutěž.....	34
3.4.5	Spolupráce v dalších oblastech	36
4	Současná spolupráce EU a ESVO, budoucí perspektiva	38

4.1	Finanční vztahy v rámci EHP	38
4.2	Obchodní a investiční vztahy	42
4.2.1	Obchod se zbožím	42
4.2.2	Obchod se službami	47
4.2.3	Přímé zahraniční investice.....	49
4.2.4	Výhledy do budoucna.....	50
5	Závěr.....	53
	Seznam použité literatury.....	56
	Seznam zkratek	62
	Seznam grafů, obrázků a tabulek	
	Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	
	Seznam příloh	
	Přílohy	

1 Úvod

Ve druhé polovině dvacátého století se v západní Evropě zformovaly dva odlišné integrační modely – dnešní Evropská unie (EU) a Evropské sdružení volného obchodu (ESVO). Navzdory tomu, že časem na evropském kontinentě převládl model pod hlavičkou EU, tak druhý méně ambicióznější model reprezentovaný ESVO neselhal a i přes časté „otřesy“ v jeho členské základně zůstává ESVO nadále funkčním uskupením existujícím paralelně vedle dominantnějšího sedmadvacetičlenného evropského bloku. Přes prvotní laxní přístup EU ke spolupráci s ESVO se oběma integračním celkům podařilo postupem času navázat velmi úzké vztahy, které trvají dodnes, ač mnohdy procházely nejrůznějšími peripetiemi. Právě problematika vzájemných vztahů mezi oběma seskupeními je jádrem této bakalářské práce.

Cílem práce je tedy charakterizovat vývoj vztahů mezi EU a ESVO od počátku existence obou integračních uskupení až do současnosti, včetně předpokládaného budoucího vývoje vzájemných vztahů.

Samotná práce je vedle úvodu a závěru strukturována do tří stěžejních kapitol. První kapitola je nejprve věnována historickému pozadí vzniku ESVO, dále je přiblížen právní základ a povaha tohoto integračního seskupení a poté je pozornost směřována na postupné navazování vztahů ESVO s EU. Při popisu historie vztahů obou celků jsou sledovány mimo jiné také proměny postojů některých států ESVO ke členství v EU, které následně vedly k postupné dezintegraci ESVO. Vývoj vzájemných vztahů je v rámci této kapitoly zakončen rokem 1995, kdy se prozatím posledními „přeběhlíky“ k EU staly Rakousko, Švédsko a Finsko.

Náplní druhé kapitoly je charakteristika Evropského hospodářského prostoru (EHP), který je výsledkem postupného sbližování obou seskupení. Dohoda o EHP, která je v současné době základním stavebním kamenem vztahů EU a tří zemí ESVO, je blíže představena v první části této kapitoly. Vyjma základního popisu formální struktury Dohody o EHP je pozornost věnována zejména cílům EHP deklarovaným touto dohodou. Zmíněny jsou rovněž některé unijní oblasti, které zůstaly mimo její působnost. Součástí této kapitoly je dále podrobnější popis dvoupilířové institucionální struktury EHP, v rámci níž jsou představeny nejen společné orgány EHP, nýbrž i orgány zemí ESVO/EHP zřízené pro účely EHP. Popsán je rovněž mechanismus rozhodování uvnitř tohoto prostoru. V neposlední řadě jsou v rámci této kapitoly detailněji vymezeny oblasti vzájemné spolupráce členských států EHP.

Třetí kapitola je zaměřena na současnou dimenzi vzájemných vztahů EU a zemí ESVO. Zpočátku je pozornost upírána na finanční instrumenty, jejichž prostřednictvím státy ESVO participující na EHP v současné době přispívají k redukci disparit na vnitřním trhu EU. Posléze jsou blíže specifikovány vztahy mezi EU a ESVO v oblasti obchodní výměny se zbožím a službami, ovšem stranou pozornosti nezůstávají ani vzájemné investiční vztahy těchto celků. Závěr této kapitoly je poté věnován možnostem budoucího vývoje vztahů mezi EU a jednotlivými státy ESVO.

Pro lepší názornost a přehlednost je text práce doplněn obrázky, tabulkami a grafy. Při zpracování této práce byly využívány informace čerpané jak z odborné literatury zabývající se touto tematikou, tak z internetových zdrojů. Použity pak byly zejména metody deskripce, komparace, analýzy a dedukce.

2 Evropské sdružení volného obchodu

Během své více než padesátileté historie prošlo ESVO řadou změn především ve vývoji členské základny, kterou dnes tvoří pouze čtyři státy – Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko. Je však důležité ohlédnout se zpět do historie a podívat se, jak se ESVO postupně vyvíjelo a jak se měnily postoje jeho členů k této regionální integraci. V této kapitole bude tedy přiblížen historický vývoj ESVO v kontextu k EHS/ES do roku 1995, kdy se jeho členská základna transformovala do podoby, v jaké ji známe dnes.

Zpočátku bude v této kapitole věnována pozornost samotnému vzniku této integrace, posléze budou rozebrány její základní cíle a také charakteristické rysy a omezení, kterými se vyznačuje. V neposlední řadě pak bude detailněji popsán vývoj vztahů ESVO s EHS/ES končící první polovinou devadesátých let.

2.1 Historické aspekty vzniku ESVO

Evropa byla značně poznamenána tragickými událostmi první a druhé světové války, proto bylo zapotřebí najít řešení, které by do budoucna zabránilo vypuknutí další světové války či jiných ničivých konfliktů. Východiskem této situace bylo vytvoření hlubších vztahů mezi evropskými státy formou prohlubování národních ekonomik. V padesátých letech se tedy v poválečné Evropě objevily **dvě formy integračních seskupení**, jejichž představy o mezinárodní spolupráci se výrazně lišily.

První model byl založen na **nadnárodním přístupu** zemí, kdy některé funkce do té doby náležející národním státům převzaly nadnárodní instituce. Není divu, že k této radikální změně ve způsobu vládnutí Evropy přistoupily především země, které se během válek staly svědky kolapsů ve vládnutí. Na území těchto států tedy docházelo k největším válečným konfliktům, a tudíž i k největším ztrátám na životech (*Baldwin a Wyplosz, 2008*). Supranacionální model se rovněž zaměřil na vytvoření nejhlubší formy integrace – **politickou unii**. Tento ambiciózní projekt našel své příznivce v šesti západoevropských zemích, kteří se rozhodli stvrdit svou spolupráci podpisem **Pařížské smlouvy o založení ESVO** (1951). Signatáři nové smlouvy byly Belgie, Nizozemsko, Lucembursko, Francie, Německo a Itálie.

Druhý model byl založen na **mezivládním přístupu** zemí, kdy veškerá moc zůstala v rukách vlád daných států. Zájem na udržení identity národního státu měly naopak ty země, jejichž vládám se během válek podařilo vymanit se z okupace cizí armády nebo alespoň

neutrřely řilíš velké ztráty na řivotech (*Baldwin a Wyplosz, 2008*). Tento model si nekladl tak náročné cíle, jako tomu bylo v řipadě prvního modelu. „Spokojilo“ se s vytvořením **zóny volného obchodu**, tedy nejnižší úrovně integrace. Tento řístup vyústil v podepsání **Stockholmské smlouvy o založení ESVO** (1960) sedmi státy – Dánskem, Norskem, Portugalskem, Rakouskem, Švédskem, Švýcarskem a Velkou Británií.

Zásadní roli při založení ESVO sehrála **Velká Británie**, která se výrazně distancovala od formy spolupřáce, kterou si při svém vzniku zvolili ředstavitelé EHS. Vzhledem k tomu, ře ESVO vzniklo až později v porovnání s druhým evropským integračním celkem, byla Velká Británie nucena hledat své obchodní partnery pouze v „neobsazených vodách“, protože řlenství v obou integračních uskupeních se logicky vylučovalo (*Fajmon, 2010*). Účast v obou těchto celcích nebyla možná i z toho důvodu, ře ESVO bylo zalořeno na zcela odlišné integrační teorii než EHS. Přestože měla Velká Británie omezené možnosti, získala řleny pro svůj projekt výstavby zóny volného obchodu v řesti výše uvedených zemích, které se nepřipojily ke konkurenčnímu projektu EHS.

Existovalo mnoho důvodů, proč státy ESVO odmítly participovat na vzniku EHS. V první řadě se *nemínily vzdát* části své **suverenity** ve prospěch nadnárodních institucí a rovněž *nebyly nakloněny vyšším formám integrace*. Tyto státy však měly navíc ještě své specifické důvody pro nezařlenění do ES. *Velká Británie* měla ředevším zájem *uchovat si roli hlavy Commonwealthu¹* a *nadstandardní vztahy k USA*. Negativní postoj *skandinávských zemí* vůči ES byl ovlivněn zejména *silnými vazbami na Velkou Británii* a *důrazem na autonomii* a na straně *Rakouska* a *Švýcarska* se pak projevovaly *obavy ze ztráty politické neutrality* (*Waisová et al., 2009*).

2.2 Stockholmská konvence

ESVO bylo definováno tzv. **Stockholmskou konvencí**, která byla podepsána 4. ledna 1960 a účinnosti nabyla 3. května téhoř roku. Tato konvence o založení ESVO sdružila sedm výše uvedených zemí, které z různých důvodů zůstaly mimo ES (tzv. „vnější sedmička“ v kontrastu k nadnárodní „vnitřní řestce“). Dá se říci, ře se ESVO stalo *alternativním konceptem spolupřáce* mezi evropskými státy oproti EHS. Tato smlouva se však vztahovala pouze na evropská území, netýkala se tedy závislých území řlenských států. Nicméně za souhlasu států, kterým tato území patří, bylo možné rozšířit ustanovení smlouvy i na tato

¹ Britské společenství národů.

závislá území². ESVO je rovněž otevřeným seskupením, nevylučuje tedy přístup nových členů (Cihelková, 2003).

Záměrem ESVO při svém vzniku bylo **odstranit cla a kvantitativní omezení** ve vzájemném obchodě členských zemí. Stockholmská smlouva stanovila časový plán, podle kterého mělo dojít k *odstranění* těchto obchodních překážek *do deseti let*. Toto časové období bylo vybráno cíleně, neboť bylo snahou dosáhnout určité paralely se stejným programem EHS. Vzhledem k tomu, že se EHS rozhodlo proces odbourávání těchto omezení urychlit, ESVO zareagovalo stejně. Ke *zrušení cel* na průmyslové zboží došlo k *31. 12. 1966*, tedy o tři roky dříve před plánovým harmonogramem a *kvantitativní opatření* byla dokonce *odstraněna* dříve než v EHS, tedy už *v polovině roku 1965* (Zlý et al., 2004).

Nicméně je důležité podotknout, že liberalizace se vztahovala pouze na **průmyslové zboží**, obchodní bariéry tedy nebyly uvolněny v oblasti zemědělských výrobků a rybolovu. Členské státy ESVO tak učinily zejména ze strategických důvodů, neboť tyto oblasti hrály velmi důležitou roli v jejich ekonomice (Schelle et al., 2007). Stockholmská smlouva rovněž nezavázala členské státy zavést společný celní tarif vůči třetím zemím, takže o vnější obchodní politice se rozhodovalo individuálně - každý stát si mohl podle svého uvážení stanovit libovolnou výši cla vůči těmto zemím. Byla však možná i varianta tato cla na bázi jednání ESVO – třetí země zcela odstranit.

Členské státy ESVO se tedy ve smlouvě zavázaly vytvořit pouze zónu volného obchodu s průmyslovými výrobky, nikoliv celní unii, z čehož těžila zejména Velká Británie, která využívala zvýhodněná cla vůči zemím Commonwealthu (Baldwin a Wyplosz, 2008). Z dalších cílů mimo jiné zakladatelé ESVO deklarovali udržet plnou zaměstnanost, dosáhnout ekonomického růstu a prosperity či podporovat regionální rozvoj (Schelle et al., 2007).

2.3 Základní rysy a omezení ESVO

Všechny zakladatelské státy ESVO sdílely v počátcích integrace podobný přístup k regionální integraci, který se stal základem jejich spolupráce v rámci Sdružení. Tento zvolený koncept spolupráce se výrazně lišil od způsobu, který si vybrali zakladatelé EHS. Zatímco EHS se rozhodlo pro velmi těsnou spolupráci řídicí se jednotnou právní úpravou³, tak ESVO lze charakterizovat jako volné sdružení **bez existence společné legislativy**. Níže jsou uvedeny další znaky, kterými se ESVO odlišuje od konkurenčního EHS.

² Dánsko souhlasilo s rozšířením ustanovení smlouvy na Grónsko (1961) a Faerské ostrovy (1968).

³ Pro právní řád EHS se používá francouzský termín *acquis communautaire*.

Jak už bylo zmíněno, spolupráce zemí ESVO je založena výhradně na **mezivládním přístupu**, jelikož státy odmítly omezit svou suverenitu ve prospěch nadnárodních institucí, s čímž souvisí i **slabá organizační struktura** tohoto seskupení. Na druhou stranu se však institucionální rámec ESVO vyznačuje vysokou mírou flexibility, což této integrační organizaci umožňuje rychle se přizpůsobovat neustále se měnícímu vývoji v Evropě. Hlavním řídicím orgánem je *Rada ESVO*, ve které je uplatňován mezivládní způsob rozhodování, protože při rozhodování o politických otázkách týkajících se ESVO se využívá princip konsensu. Každá země disponuje jedním hlasem, hlasování v této instituci tak není závislé na velikosti populace daného státu (*Hnát, 2010*). Státy se v předsednictví Rady střídají co půl roku. Kromě projednávání politických záležitostí spadají do kompetence Rady rovněž vztahy ESVO vůči třetím zemím, uzavírání dohod o volném obchodu či úprava vztahů mezi zeměmi ESVO navzájem, která se řídí ustanoveními Stockholmské smlouvy. Nápomocným orgánem Rady je *Sekretariát*, který poskytuje informace o činnosti Sdružení (*Janků a Janků, 2010*).

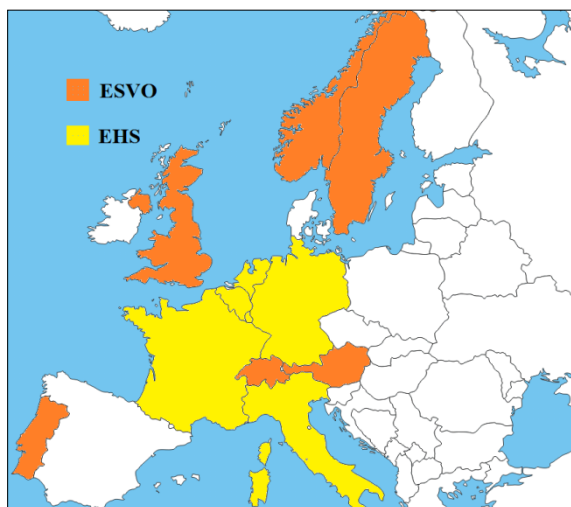
Dalším příznačným rysem ESVO je i jeho **omezený záběr** v tom smyslu, že se zaměřilo pouze na **liberalizaci v ekonomické oblasti**. Nicméně právě ekonomický záběr integrace a výše uvedené charakteristické rysy (mezivládní forma spolupráce a nízká institucionalita) se staly základem moderních regionálních integrací, což dokládá i fakt, že koncept spolupráce tohoto uskupení se stal vzorem pro mnoho podobných regionálních integrací po celém světě včetně NAFTA⁴ (*Hnát, 2010*).

Je důležité poukázat také na **základní omezení**, která existovala v činnosti ESVO už od samého počátku a která později vedla k oslabení členské základny ESVO a k odlivu jeho členů ke konkurenčnímu EHS. Při pohledu na obrázek 2.1 je v první řadě zapotřebí zmínit **geografickou roztržitost**, která se negativně podepsala především ve vzájemném obchodě členských zemí⁵. Výjimku představovaly pouze skandinávské země, které vytvářely územně kompaktní útvar. Ostatní státy tvořily polokruh, v jehož středu se rozkládaly státy EHS, což je ostatně názorně vidět také v níže uvedeném obrázku 2.1.

⁴ Dohoda o volném obchodu mezi USA, Kanadou a Mexikem.

⁵ Například v roce 1959 byl vzájemný obchod členských zemí ESVO nižší než podíl EHS na celkovém obchodě ESVO.

Obr. 2.1 Zakladatelské státy ESVO a EHS

Zdroj: D-maps (2013), vlastní zpracování

Dále existovaly výrazné **rozdíly v ekonomické úrovni** mezi sedmi zakládajícími státy. V téměř všech ukazatelích ekonomického charakteru jednoznačně dominovala Velká Británie, ale například mezi Švédskem a Portugalskem byl zjevný propastný rozdíl ve velikosti ukazatele HDP na obyvatele, což dokumentuje také tabulka 2.1.

Tab. 2.1 Základní ukazatele zakladatelských zemí ESVO v roce 1970⁶

Země	HDP v běžných cenách (mil. USD)	HDP na obyvatele v běžných cenách (USD)
Dánsko	16 591	3 366
Norsko	12 730	3 283
Portugalsko	7 991	920
Rakousko	15 261	2 044
Švédsko	35 423	4 404
Švýcarsko	22 953	3 708
Velká Británie	124 068	2 223
ESVO	36 202	3 524

Zdroj: UNCTAD (2012), vlastní zpracování

Tato omezení záhy přiměla některé členské státy k odchodu z ESVO, neboť pochybovaly o dlouhodobé funkčnosti této integrační organizace. Naproti tomu začaly spatřovat výhody členství v konkurenční integraci. Ke změně jejich názoru navíc přispěla i ta skutečnost, že nejvýznamnější obchodní toky neprobíhaly uvnitř ESVO, ale právě se zeměmi EHS (Zlý *et al.*, 2004).

⁶ Dřívější data UNCTAD nejsou k dispozici.

2.4 Formování vztahů ESVO a EHS/ES

Vztahy mezi ESVO a EHS/ES prošly během několika desítek let existence těchto uskupení velice dynamickým vývojem. Přestože se jedná o dva paralelně vedle sebe existující integrační celky, v samotných počátcích mezi sebou udržovaly spíše vztahy konkurence než spolupráce. Postupem času se však jejich vzájemné vztahy utužovaly, a to i přesto, že obě evropské integrace byly postaveny na zcela odlišných „pravidlech hry“. Vývoj vzájemné spolupráce probíhal v několika etapách a ve svém konečném důsledku vedl až k vytvoření Evropského hospodářského prostoru.

2.4.1 Náznaky prvního odlivu členů ESVO ve prospěch EHS/ES

První pokusy o navázání bližší ekonomické spolupráce ze strany ESVO jsou patrné již z **šedesátých let**. Členské státy ESVO si totiž již od samého počátku začaly uvědomovat, že vzhledem k rozdílné hospodářské vyspělosti a především nesouvislému území se jejich vzájemný obchod nebude rozvíjet v takovém měřítku jako například mezi státy EHS, které vytvářely geograficky homogennější celek. EHS však překazilo členům ESVO veškeré úsilí a vytvoření užších svazků, neboť **odmítlo navázat spolupráci s ESVO** jako celkem. Jako jediné možné řešení v té době se jevílo pouze plnohodnotné členství v EHS nebo spolupráce s EHS formou bilaterálních dohod, tedy s každým členem jednotlivě (Cihelková, 2003).

Poprvé se členská základna ESVO „otřásla“ v roce 1961, kdy se paradoxně *jako první o členství v EHS ucházela Velká Británie*, která se na počátku padesátých let razantně stavila proti způsobu spolupráce, kterou si pro formování integrace zvolily země EHS. Velká Británie však záhy změnila svůj postoj k této integraci, což bylo zapříčiněno zejména tím, že musela čelit stále rostoucí diskriminaci díky rychle se zvětšujícímu obchodnímu bloku EHS⁷ a trhy ostatních zemí ESVO ji neposkytovaly patřičnou kompenzaci.

Tento odvážný krok Britů vzápětí následovaly **Dánsko** a o rok později také **Norsko**, jelikož tyto dvě skandinávské země spojovala vysoká závislost na britském obchodě a při případném členství Velké Británie v EHS by nejen tyto země musely čelit diskriminaci z ještě většího ekonomického prostoru EHS. Přesto však zbylé čtyři státy ESVO nepožádaly o vstup do EHS, a to především z politických důvodů. Rakousko, Švédsko a Švýcarsko si nadále „strážily“ svou politickou neutralitu a Portugalsko postrádalo prvky demokracie, tudíž také

⁷ Snižování obchodních překážek v EHS přináší výhody jeho členům a zároveň vytváří tlak na nečlenské státy, aby se připojily k tomuto obchodnímu bloku. Čím se tento obchodní blok zvětšuje, tím tlak na připojení vzrůstá (tzv. dominový efekt).

setrvalo v ESVO (*Baldwin a Wyplosz, 2008*). Přesto tyto státy vyjádřily zájem o užší kooperaci s EHS, proto neutrální země (*Rakousko, Švédsko a Švýcarsko*) spolu s žádostí Velké Británie o členství v EHS podaly *žádost o přidružení* a *Portugalsko žádost o jednání o spolupráci* (*Cihelková, 2003*).

Již od založení ESVO usilovalo o integraci do tohoto Sdružení **Finsko**, které se v roce **1961** k ESVO připojilo podpisem asociační dohody, čímž získalo statut **přidruženého člena**. V rámci této dohody se na Finsko vztahovala stejná práva a závazky jako na ostatní právoplatné členy ESVO navzájem, tudíž byla této zemi mimo jiné stanovena povinnost postupně snižovat svá cla ve vzájemném obchodě se členskými státy ESVO. Vzhledem ke komplikovanému vztahu se Sovětským svazem se jeho **plnohodnotné členství** v ESVO posunulo až na rok **1986** (*Janků a Janků, 2010*).

Ze sedmi členů ESVO tedy v šedesátých letech podaly přihlášku ke členství v EHS tři země. Odchodem zejména nejsilnější ekonomiky by byla výrazně oslabena obchodní činnost ESVO, nicméně členství Velké Británie v EHS zůstalo prozatím v nedohlednu. Proces vstupu Velké Británie do EHS se totiž značně zkomplikoval, neboť si tato země podmínila své členství v tomto integračním seskupení řadou výjimek. Vzhledem k tomu, že se Velká Británie vyznačovala vysokou efektivitou svého zemědělství, odmítala participovat na společné zemědělské politice EHS, zároveň si chtěla uchovat zvláštní postavení v rámci Commonwealthu a vztahy k ostatním státům ESVO (*Schelle et al., 2007*).

Zatímco Německo podporovalo vstup Velké Británie do EHS, tak naopak jejímu členství nebyla nakloněna Francie, a tak na konferenci v roce 1963 *francouzský prezident Charles de Gaulle vetoval* její vstup do EHS. Prezident Francie tak učinil zejména z toho důvodu, že se obával rozšíření amerického vlivu na evropském kontinentě, neboť Velkou Británií a USA spojovaly velmi úzké vazby (*Waisová et al., 2009*). Navíc Francie viděla ve Velké Británii velkého konkurenta, protože se jednalo o zemi s velmi rozvinutým průmyslem a efektivním zemědělstvím, disponující navíc rozvinutým jaderným programem. Obava z dominantního vlivu Velké Británie tedy také výraznou měrou přispěla k nesouhlasu Francie se začleněním této země do struktur EHS (*Schelle et al., 2007*).

Po zamítnutí francouzským prezidentem byla automaticky *ukončena vyjednávání i se zbývajícími dvěma žadateli*, neboť Dánsko a Norsko následovaly kroky Velké Británie a nepřipouštěly si možnost vstupu do EHS bez svého nejvýznamnějšího obchodního partnera. *Ostatním zemím ESVO se rovněž nepodařilo navázat bližší spolupráci s EHS* na bilaterální

úrovni, proto všechny státy setrvaly v řadách ESVO a zaměřily se na svůj primární cíl dokončit pásmo volného obchodu.

Zájem *Velké Británie* o plnohodnotné členství v EHS však neustával, a proto v roce 1967 *opět požádala o přistoupení do EHS*. Přihlášku ke vstupu podaly také *Dánsko* a *Norsko*, které činily stejná rozhodnutí jako Britové. Velká Británie se však **opět** setkala s **odmítavým postojem** ze strany *francouzského prezidenta*, a to i přesto, že získala podporu u zbývajících pěti zemí EHS. U francouzského prezidenta nadále přetrvávaly obavy z dominance Velké Británie a většího vlivu USA v EHS. Charles de Gaulle své zamítnutí navíc zdůvodnil i tím, že Velká Británie měla v té době problémy s platební bilancí a obával se, že by její ekonomické problémy mohly zpomalit vývoj v EHS. Druhé veto Francie tím pádem znamenalo i *opětovné zastavení přístupových rozhovorů s Dánskem a Norskem* (Cihelková, 2003).

2.4.2 Ukončení členství Velké Británie a Dánska v ESVO

Dynamický posun ve vzájemných vztazích mezi ES a ESVO nastal v roce 1969, kdy ve funkci francouzského prezidenta skončil Charles de Gaulle, který jako jediný brzdil britská vyjednávání o členství v ES. V téže roce se uskutečnil summit v Haagu, kde se hlavní zástupci vlád všech šesti zemí ES rozhodli *obnovit vyjednávání s Velkou Británií, Dánskem a Norskem o vstupu do ES*. Současně bylo *zbývajícím členům ESVO* umožněno zahájit *rozhovory vedoucí k hlubší hospodářské spolupráci s ES* (Janků a Janků, 2010).

Přístupová jednání s Velkou Británií začala krátce po summitu v roce 1970. Samotné vyjednávání se však výrazně zpomalilo vzhledem k podmínkám, které si Velká Británie definovala v tzv. Bílé knize. Problémové oblasti, které byly zejména ekonomického rázu, se podařilo vyřešit kompromisem a v lednu 1972 tak Británie mohla podepsat dohodu o přistoupení⁸ (Cihelková, 2003). Jednání s Dánskem byla zahájena o rok později, ale v porovnání s Velkou Británií probíhala bez větších komplikací, jelikož Dánsko nežádalo žádná přechodná období. Ještě před podepsáním dohody o přistoupení však Dánsko vyzvalo své občany, aby se vyjádřili ke vstupu do ES v lidovém hlasování. Volební účast v referendu byla poměrně vysoká (90 %) a negativní stanovisko zaujalo pouze 36 % všech oprávněných voličů (Euroskop, 2013a).

⁸ Britská vláda sice neuspořádala lidové hlasování o vstupu, ale krátce po přistoupení do ES nová vláda vyhlásila referendum o tom, zda má Británie v ES setrvat. Více než 2/3 občanů souhlasila se setrváním (Euroskop, 2013a).

Oficiální negociace s Norskem sice začaly také v roce 1971, ale rozhodně se nedá říci, že by byly tak bezproblémové jako s Dánskem. Do centra zájmu se dostala oblast zemědělství a rybolovu jakožto strategická odvětví norského hospodářství. Přestože nebylo zdaleka jednoduché nalézt shodu v těchto otázkách, Norsko nakonec dokončilo přístupová jednání a podepsalo smlouvu o přistoupení. Aby norská vláda zjistila, jaký postoj v otázce členství v ES zaujímá veřejnost, vyhlásila konzultativní referendum. **Norští občané** se však těsnou většinou (54 %) vyjádřili **proti členství v ES**. Ačkoliv výsledky lidového referenda nebyly pro vládu závazné, rozhodla se do ES nevstoupit (*Euractiv, 2004*).

V roce **1973** se tedy **právoplatnými členy ES** staly pouze **Velká Británie a Dánsko** (společně s Irskem). Nicméně ještě před prvním oslabením ESVO se jeho členská základna rozšířila o **Island**, kterému je tak od roku **1970** umožněn volný přístup na trhy průmyslových výrobků ostatních členských států tohoto integračního celku.

2.4.3 Uzavírání bilaterálních dohod

Vstupem dvou prosperujících ekonomik do nadnárodních struktur musely zbylé ekonomiky ESVO čelit nemalým ekonomickým ztrátám⁹. V té době byly tedy vyvíjeny intenzivnější snahy o vytvoření užších ekonomických vazeb s ES, které by mohly oživit jejich tíživou ekonomickou situaci a tyto enormní ztráty zčásti kompenzovat. Po výrazném oslabení ESVO se tedy význam ES pro jeho členy podstatně zvýšil, a to i z toho důvodu, že byly svědky sílícího vlivu ES na evropském kontinentě. Nejvýznamnější představitelé vlád zemí ES už na setkání v Haagu v roce 1969 souhlasili s posílením vztahů mezi oběma seskupeními, a tak na počátku sedmdesátých let byla s každým členem ESVO zahájena jednání, která měla ve svém důsledku vést k podepsání **bilaterálních dohod o volném obchodu s průmyslovými výrobky** mezi státy ESVO a ES (*Janků a Janků, 2010*). Každý stát ESVO měl však jinou představu o podobě budoucí spolupráce s ES, proto bylo zapotřebí najít určitý kompromis, který by vyhovoval oběma stranám.

Portugalsko, Rakousko, Švýcarsko, Švédsko a Island patřily k prvním zemím, které tuto dohodu s ES uzavřely. Jednání s vládami prvních tří zemí probíhala v zásadě hladce, ovšem se Švédskem a Islandem byla jednání komplikovanější. Švédsko žádalo nespočet ústupků za účelem ochránit svou neutralitu, avšak se svými požadavky u ES neuspělo. Shovívavější byla ES u Islandu, kterému „dovolila“ začlenit do nové dohody nejen ustanovení týkající se

⁹ Podíl ESVO na zahraničním obchodě se snížil o polovinu.

volného obchodu s průmyslovými výrobky, ale také s rybami a rybími produkty¹⁰. Jednání s Norskem neprobíhala paralelně s výše uvedenými státy, jelikož v té době byla stále nejistá otázka jeho vstupu do ES. Norsko se však nakonec nestalo členem ES a záhy po neúspěšném referendu norská vláda vyjádřila zájem na uzavření bilaterální dohody s ES, která by této zemi při splnění všech jejích podmínek umožňovala volný přístup na trhy ES s průmyslovými produkty. ES vyšla Norsku vstříc a po ukončení dvouměsíčního jednání mu byla předložena příslušná dohoda k podpisu. Finsko¹¹ bylo poslední zemí, která podepsala dohodu, jejíž obsah byl víceméně totožný s obsahem smluv, které státy ESVO uzavřely s ES dříve. Ačkoliv samotná jednání nenarážela na žádná úskalí, která by brzdila jejich průběh, dohoda byla podepsána až v říjnu roku 1973. K podepsání této dohody došlo s určitým „zpožděním“ nejen kvůli změně finské vlády, ale nemalou roli zde sehrály i komplikované sovětsko-finské vztahy (Cihelková, 2003).

V tabulce 2.2 jsou pro větší přehlednost uvedena přesná data podpisu a účinnosti jednotlivých bilaterálních dohod mezi zeměmi ESVO a ES. Jak si lze z tabulky 2.2 povšimnout, všechny dohody vstoupily v platnost v roce 1973 s výjimkou dohody o volném obchodu mezi Finskem na jedné straně a ES na straně druhé, která je účinná až od roku 1974.

Tab. 2.2 Data podpisu a platnosti bilaterálních dohod zemí ESVO s ES

Země	Podpis	Platnost
Portugalsko	22. 7. 1972	1. 1. 1973
Rakousko	22. 7. 1972	1. 1. 1973
Švédsko	22. 7. 1972	1. 1. 1973
Švýcarsko	22. 7. 1972	1. 1. 1973
Island	22. 7. 1972	1. 4. 1973
Norsko	16. 3. 1973	1. 7. 1973
Finsko	5. 10. 1973	1. 1. 1974

Zdroj: Cihelková (2003), vlastní zpracování

Jak už bylo výše zmíněno, cílem všech bilaterálních smluv bylo mezi zúčastněnými stranami vytvořit zónu volného obchodu s průmyslovými výrobky formou postupné **eliminace cel** ve vzájemném obchodě. V těchto smlouvách byl rovněž stanoven harmonogram, podle kterého mělo k **úplné liberalizaci v oblasti průmyslového zboží** dojít nejpozději k **1. 7. 1977**. Toto závazné datum se však nevztahovalo na všechny průmyslové produkty, neboť z nich byly vyňaty **citlivé položky**, u kterých se počítalo s **delším časovým**

¹⁰ Pro Island je rybolov nejvýznamnějším odvětvím hospodářství.

¹¹ Finsko v té době bylo stále přidruženým členem, nicméně projevilo zájem o spolupráci s ES.

obdobím. Přestože měly jednotlivé země stanoveny odlišné časové intervaly pro zrušení cel u těchto výrobků, musely to „stihnout“ nejpozději do konce roku **1983**¹² (Zlý *et al.*, 2004). Sjednané obchodní dohody mohly být také aktualizovány tzv. **evoluční doložkou**, která umožňovala po vzájemné domluvě rozšířit ekonomickou spolupráci i na další oblasti společného zájmu, které zpočátku nebyly součástí ustanovení jednotlivých dohod (Cihelková, 2003). Jednotlivým státům byla tedy nabídnuta možnost překročit rámec dohodnuté spolupráce bez nutnosti vyjednávat novou smlouvu.

2.4.4 Lucemburská deklarace

Sedmdesátá léta probíhala v duchu postupného snižování cel, která byla ke stanovenému datu skutečně odstraněna na většinu vybraných průmyslových výrobků. Rovněž byly úspěšně plněny závazky ohledně liberalizace obchodu s citlivými výrobky. Státy ESVO tak po splnění všech podmínek obsažených ve smlouvách získaly bezbariérový přístup na průmyslové trhy ES, čímž vztahy mezi oběma bloky nabraly zcela nový směr. Poprvé se tak po mnohaletém snažení z původně konkurenčních integrací v Evropě stali významní obchodní partneři. Státy ESVO sice těžily z volného vstupu na trhy průmyslových výrobků ES, ale společná oblast volného obchodu se jim zdála poněkud omezená, a tak brzy začaly volat po dalším zefektivnění vzájemných vztahů. Ovšem v důsledku dvou ropných šoků v sedmdesátých letech¹³ ES procházelo integrační stagnací, a tak byly veškeré snahy o navázání užší spolupráce utnuty a odsunuty do pozadí (Zlý *et al.*, 2004).

Začátkem osmdesátých let se však začalo „blýskat na lepší časy“. Z důvodu zaostávání ES především za USA a Japonskem si totiž Společenství začalo uvědomovat, že vytvořením intenzivnějších vztahů se zeměmi ESVO mohou společně čelit rostoucí konkurenceschopnosti těchto zemí. Navíc ve vzájemném obchodě existovala řada neobchodních překážek, která bránila volnému pohybu průmyslového zboží (především přísné požadavky v oblasti ochrany zdraví a bezpečnosti či ochrany práv spotřebitele) a bylo v zájmu obou stran tyto bariéry eliminovat (*40th Anniversary of EFTA 1960 - 2000*, 2000). V roce 1984 se tedy hlavní představitelé obou seskupení sešli na summitu v Lucemburku, aby společně vymezili nové oblasti vzájemné spolupráce, které se později staly součástí tzv. **Lucemburské deklarace**. Tato deklarace se zaměřila zejména na *završení zóny volného obchodu*¹⁴, ale umožňovala i

¹² V případě Finska nejpozději do konce roku 1984.

¹³ V letech 1973 a 1979.

¹⁴ Prostřednictvím odstraňování technických překážek a dalších překážek netarifního charakteru.

spolupráci v mnoha *neobchodních oblastech* (např. věda a výzkum, životní prostředí, informační technologie apod.) (Janků a Janků, 2010).

Vztahy mezi oběma integračními celky navíc začaly dostávat nový rozměr – dosavadní *dvoustranné vztahy se postupně přenášely na mnohostrannou rovinu*. V průběhu osmdesátých let bylo tedy mezi ESVO a ES uzavřeno několik **multilaterálních dohod**, které se týkaly specifických oblastí společného zájmu (např. rámcové dohody o vědecké a technické spolupráci, dohoda o tranzitní proceduře apod.). Nicméně mnohostranná jednání postupovala velice pomalu, přičemž brzdící faktory se vyskytovaly jak na straně ESVO, tak na straně ES. Vzhledem k tomu, že představy členů ESVO o budoucí spolupráci s ES se často různily, nebylo na straně ESVO zdaleka jednoduché dosáhnout konsensu při vzájemném jednání o mnohostranné dohodě. V případě ES byl pomalý průběh jednání způsoben především těmito faktory:

- *přednost vnitřní integrace* – jednání mezi ESVO a ES nesmí zpomalovat postupnou integraci vnitřního trhu,
- *zachování autonomního rozhodování* – spolupráce s ESVO nesmí být v rozporu s právem ES, ani nesmí za žádných okolností ovlivnit jejich rozhodovací pravomoce,
- *rovnováha výhod a závazků* - výhody a náklady musí být mezi oběma stranami sdíleny rovnoměrně, při vzájemné spolupráci je tedy uplatňován požadavek reciprocity (Cihelková, 2003).

Přijetí Lucemburské deklarace bylo důležitým milníkem pro další vývoj vzájemných vztahů obou celků, jelikož „*vyjádřila silnou vůli na obou stranách vytvořit to, co mělo v západní Evropě představovat dynamický ekonomický prostor*“ (Janků a Janků, 2010, s. 111). Poprvé se zde tedy objevila **zmínka o Evropském hospodářském prostoru**¹⁵, který měl svým obsahem překročit oblast volného obchodu a vnést mezi oba celky prvky společného trhu. V osmdesátých letech nastaly také další změny v členské základně ESVO. **Portugalsko** se po pádu diktátorského režimu rozhodlo opustit jeho řady a **vstoupit do nadnárodních struktur** (spolu se Španělskem). V roce **1986** tak byla podruhé oslabena členská základna ESVO na úkor ES, což bylo ovšem kompenzováno přijetím **Finska** jakožto plnohodnotného člena. Poslední přistoupiťší zemí ESVO se v roce **1991** stalo **Lichtenštejnsko** (Hnát, 2010).

¹⁵ Tehdy se používal anglický název European Economic Space, až později byl změněn na European Economic Area.

2.4.5 Směřování k EHP

Státy ESVO byly ze zdoluhavých a komplikovaných jednání s ES zklamané. Rovněž si uvědomovaly, že bez institucionálního propojení jim spolupráce s ES nepřinese kýžený efekt. Všechny tyto faktory nutily jeho členy vyvíjet na Společenství čím dál větší nátlak na úpravu vzájemných vztahů. Země ESVO také usilovaly o získání přístupu na vnitřní trh ES, jehož implementace měla být dokončena k 1. 1. 1993. Jejich naléhavost nakonec přiměla druhou stranu podniknout kroky k zesílení kooperace mezi oběma integracemi.

Významný impuls do vzájemných vztahů tehdy přinesl předseda Evropské komise **Jacques Delors**. V roce 1989 během svého projevu před Evropským parlamentem představil návrh¹⁶, který měl nastartovat spolupráci založenou na zcela nových prvcích. Ve svém návrhu nabídl zemím ESVO navázat hlubší a strukturovanější vztah, který se bude řídit společným rozhodovacím mechanismem. Pro tento účel pak navrhoval zřídit i společné orgány, které by zabezpečily hladší průběh společných jednání. Při svém projevu rovněž vyzval členy ESVO k zefektivnění spolupráce nejen v ekonomické sféře, ale také v sociální, finanční a kulturní oblasti (*Abrams, 1990*).

Politici představitelé zemí ESVO se na summitu konaném v březnu 1989 rozhodli využít nabízené příležitosti a přijali **Delorsův návrh na vytvoření strukturovanějšího partnerství pod názvem EHP**. V rámci přípravy tohoto projektu byla v dubnu téhož roku zřízena společná řídicí skupina, která byla rozdělena do pěti pracovních sekcí. Náplní jejich práce bylo prozkoumat potenciál pro budoucí spolupráci v těchto následujících oblastech:

- volný pohyb zboží,
- volný pohyb služeb a kapitálu,
- volný pohyb pracovních sil,
- spolupráce na společných projektech,
- legislativně - institucionální změny.

Výsledky práce jednotlivých pracovních sekcí byly předneseny a projednány na summitu v říjnu 1989. Až na drobné detaily, které zůstaly opomenuty, bylo společné setkání vnímáno jako podstatný krok směřující k realizaci EHP. Státy ESVO současně vyjádřily zájem využívat základní svobody plynoucí z vnitřního trhu, ale na druhou stranu si přály

¹⁶ Tento návrh je podle svého autora známý pod názvem Delorsova iniciativa.

zachovat svou autonomii v rozhodování. Stejný požadavek zazněl i z druhé strany, neboť ES také nepřipouštěla jakýkoliv zásah do svých rozhodovacích pravomocí (Abrams, 1990).

Na dalším setkání společné řídicí skupiny v prosinci 1989 bylo rozhodnuto o zahájení oficiálních negociací v polovině roku 1990. Samotná jednání však narážela na řadu překážek, které zpomalovaly jejich průběh. Mezi nejpalčivější oblasti patřily zejména otázky *norského a islandského rybolovu a tranzitní dopravy přes Rakousko a Švýcarsko*. Předmětem častých diskusí se stala rovněž oblast *zemědělské politiky* či problematika *finančního příspěvku ke zmírnění socio-ekonomických rozdílů v rámci EHP* (Janků a Janků, 2010). Státy ESVO žádaly o vyčlenění těchto oblastí z nové dohody, nakonec se však oběma stranám podařilo najít přijatelné řešení a jednání tak mohla být úspěšně dokončena.

Výsledkem složitých jednání se stala **Dohoda o EHP**, ke které představitelé obou stran dospěli již koncem roku 1991. Navrhovaná dohoda však neodpovídala požadavkům Evropského soudního dvora (ESD), protože některá její ustanovení podle jeho slov odporovala právu ES. Konkrétní výhrady se týkaly urovnávání budoucích sporů mezi oběma integracemi, což mělo podle této dohody spadat do kompetence Soudu EHP, který měl být za tímto účelem zřízen. „*Tento soud by dle ESD zasahoval do jeho autonomie tím, že by přijímal výroky o Evropských společenstvích a jejich členech, což bylo delegováno v základacích smlouvách výhradně na Soudní dvůr*“ (Cihelková, 2003, s. 109).

Zástupci obou stran se tedy rozhodli obnovit jednání a docílit takové dohody, která by byla slučitelná se základacími smlouvami. Vzniklou patovou situací nakonec vyřešili zřízením soudního orgánu pouze pro členy ESVO a úpravou rozporuplných ustanovení původní dohody. Tato revidovaná dohoda už byla ESD označena za přijatelnou, a tak mohly zainteresované strany přistoupit k jejímu podpisu. Dohoda o EHP tak byla **podepsána** až **2. května 1992** v portugalském Portu¹⁷. Pro účely EHP se představitelé zemí ESVO v témže dni smluvně zavázali založit kromě Soudu také Dohlížecí úřad a Stálý výbor. Původně měla Dohoda o EHP vstoupit v platnost 1. ledna 1993, tedy ke stejnému dni, kdy měl začít fungovat vnitřní trh EU. Nicméně **občané Švýcarska** v referendu svou **účast v EHP odmítli**, a tak musel být přijat dodatečný protokol upravující vztahy v EHP bez Švýcarska, což pozdrželo realizaci EHP o jeden rok. Následný ratifikační proces už proběhl úspěšně a Dohoda o EHP tak nabyla **účinnosti k 1. lednu 1994** (*40th Anniversary of EFTA 1960 - 2000, 2000*).

¹⁷ Podle místa svého podpisu je někdy označována jako Portská smlouva.

Stejně jako ve Švýcarsku i vláda v **Lichtenštejnsku** byla povinna svolat referendum. Ačkoliv veřejnost ve Švýcarsku odmítla participovat na projektu EHP, občané Lichtenštejnska byli opačného názoru, což následně ukázaly i výsledky lidového hlasování. Lichtenštejnsku však nebylo umožněno účastnit se tohoto rozsáhlého projektu od samotného počátku, protože mu v tom bránily úzké ekonomické vazby se sousedním Švýcarskem. Obě alpské země mají uzavřenou smlouvu o celní unii, takže před připojením se k EHP muselo Lichtenštejnsko vyřešit řadu technických úprav. **Členem EHP** se tak stalo až **1. května 1995** (Cihelková, 2003).

Během jednání o EHP řada zemí ESVO přehodnotila svůj postoj k EU. Přestože pro ně byla vidina volného přístupu na vnitřní trh EU velmi lákavá, postupem času začaly upřednostňovat plné členství v EU. Na počátku devadesátých let tak podaly přihlášku do EU Švédsko, Finsko, Švýcarsko a Norsko. Výjimku tvořilo pouze Rakousko, které zažádalo o vstup už před zahájením jednání o EHP v roce 1989. Negativní výsledek referenda ohledně členství v EHP však pro Švýcarsko znamenalo i konec snah o členství v EU (*40th Anniversary of EFTA 1960 - 2000, 2000*). S ostatními žadateli byla jednání zdárně ukončena, a tak následovala referenda, která rozhodla ve prospěch členství v EU u **Rakouska, Švédska a Finska**. Tyto země se oficiálně staly **členy EU** v roce **1995**. **Norsko** opět vyjádřilo svůj **nesouhlas se členstvím v EU**, a tak nadále zůstalo členem ESVO společně se Švýcarskem, Islandem a Lichtenštejnskem. Po dosud posledním oslabení ESVO se tak jeho členská základna zredukovala pouze na tyto čtyři státy, které v rámci ESVO setrvaly dodnes. Tito členové se navíc účastní projektu EHP až na **Švýcarsko**, jehož vztahy s EU se řídí **bilaterálními dohodami**.

3 Evropský hospodářský prostor

EHP umožňuje Norsku, Islandu a Lichtenštejnsku, aby se podílely na vnitřním trhu EU a spolupracovaly se svými partnery z EU v celé řadě oblastí, aniž by se staly plnohodnotnými členy tohoto unijního bloku. Na oplátku za výhody plynoucí z členství v EHP se tyto země zavázaly poskytovat finanční příspěvky ke zmírnění sociálních a ekonomických disparit uvnitř tohoto prostoru. EHP při svém vzniku sdružoval 17 zemí (Lichtenštejnsko se připojilo až o rok později), avšak v souvislosti s posledními dvěma vlnami rozšíření EU v letech 2004¹⁸ a 2007¹⁹ se nejen EU, ale také EHP zvětšily o 12 nových zemí, a tak v současné době EHP **sjednocuje** do jednoho jednotného trhu **celkem 30 zemí** (27 členských zemí EU + 3 výše zmíněné členské země ESVO).

3.1 Dohoda o EHP a její cíle

Dohoda o EHP je v současné době jádrem vzájemných vztahů mezi EU a třemi ze čtyř zemí ESVO. Rozšíření vnitřního trhu EU na Norsko, Island a Lichtenštejnsko a prohloubení spolupráce v některých dalších oblastech je však podmíněno především povinností těchto států *průběžně transponovat do svých právních řádů vymezené části komunitárního acquis*. Švýcarsko sice na základě nesouhlasu veřejnosti tuto dohodu v poslední fázi neratifikovalo, v EHP však získalo *statut pozorovatele* a jak už bylo dříve zmíněno, vztahy s EU má upraveny na bázi *bilateralismu*.

Dohoda o EHP vymezuje širokou škálu oblastí vzájemné kooperace mezi signatářskými zeměmi, které pokrývají převážnou část legislativy EU, ovšem některé oblasti jsou z Dohody o účasti v EHP přece jen vyňaty. V první řadě *se nevztahuje* na **společnou zemědělskou** a rovněž **společnou rybolovnou politiku**, přesto však obsahuje ustanovení, která upravují obchod s některými zemědělskými výrobky a rybami. Členové EHP také *nepoužívají* **společný celní sazebník** vůči třetím zemím, jelikož mezi sebou nevytváří celní unii. V důsledku toho EHP *nezapojuje* státy ESVO/EHP ani do **společné obchodní politiky**. Dále Dohoda o EHP nezavazuje země ESVO/EHP přijmout jednotnou měnu euro, *stranou* tak *zůstává* i **projekt hospodářské a měnové unie**. V neposlední řadě do působnosti Dohody o EHP *nepadá* ani **společná zahraniční a bezpečnostní politika**, stejně jako **spolupráce**

¹⁸ Česká republika, Slovensko, Slovinsko, Polsko, Maďarsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Malta a Kypr.

¹⁹ Rumunsko a Bulharsko.

v oblasti justice a vnitřních záležitostí, ačkoliv jsou všechny státy ESVO/EHP součástí schengenského prostoru²⁰ (Fajmon, 2010).

Po formální stránce je Dohoda o EHP strukturována do 9 částí, které jsou dále podrobně členěny na jednotlivé kapitoly čítající celkově 129 článků. Samotným ustanovením této dohody předchází ještě preambule, ve které jsou deklarována obecná východiska pro vzájemnou spolupráci. Dohoda o EHP sama o sobě není příliš dlouhá, její přílohy (22) a protokoly (49) z ní však dělají poměrně rozsáhlý dokument. Na druhou stranu jsou přílohy a protokoly její nedílnou a důležitou součástí, neboť jejich prostřednictvím jsou do Dohody o EHP začleňovány právní předpisy, které EU vytváří v oblasti vnitřního trhu. Dohoda o EHP je tedy neustále aktualizována a doplňována o rozhodnutí Společného výboru EHP (*viz dále*) na základě změn v příslušných právních aktech EU relevantních rovněž pro EHP, což je nezbytným předpokladem pro zajištění homogenity a efektivního fungování EHP (*Fact Sheet of EFTA: Legal Texts, 2007*).

V preambuli Dohody o EHP smluvní strany vyjadřují své ideály a společné cíle v nejobecnější podobě. Záměrem signatářů je zejména podporovat liberalizaci mezinárodního obchodu a obchodní spolupráci v souladu s GATT a Úmluvou o OECD, přispívat k postupnému odstraňování rozdílů v sociálním a ekonomickém rozvoji jednotlivých regionů, prohlubovat spolupráci mezi členy Evropského parlamentu a národních parlamentů členských zemí ESVO/EHP a rovněž i mezi sociálními partnery v EU a zemích ESVO/EHP. Mimo to se smluvní státy zavázaly usilovat o posílení sociálního rozměru v rámci EHP, a to především v oblasti rovných příležitostí a rovného zacházení s muži a ženami. V sociální oblasti se rovněž zaměřily na vytváření spravedlivějších a příznivějších pracovních podmínek, na podporu plné zaměstnanosti či zlepšování životní úrovně. Dále se rozhodly dbát o ochranu životního prostředí a přírodních zdrojů s cílem zabezpečit trvale udržitelný rozvoj či podporovat zvýšení mezinárodní konkurenceschopnosti evropského průmyslu prostřednictvím posílení jeho vědecké a technické základny (*Preamble Dohody o EHP*).

Dohoda o EHP však stanovila jako **primární cíl** „*podporovat trvalé a vyvážené posilování obchodních a ekonomických vztahů mezi smluvními stranami za rovných podmínek hospodářské soutěže a respektování stejných pravidel za účelem vytvořit homogenní EHP*“ (Čl. 1 Dohody o EHP). V praxi to znamená, že „*občané ze všech zemí EHP mají právo se*

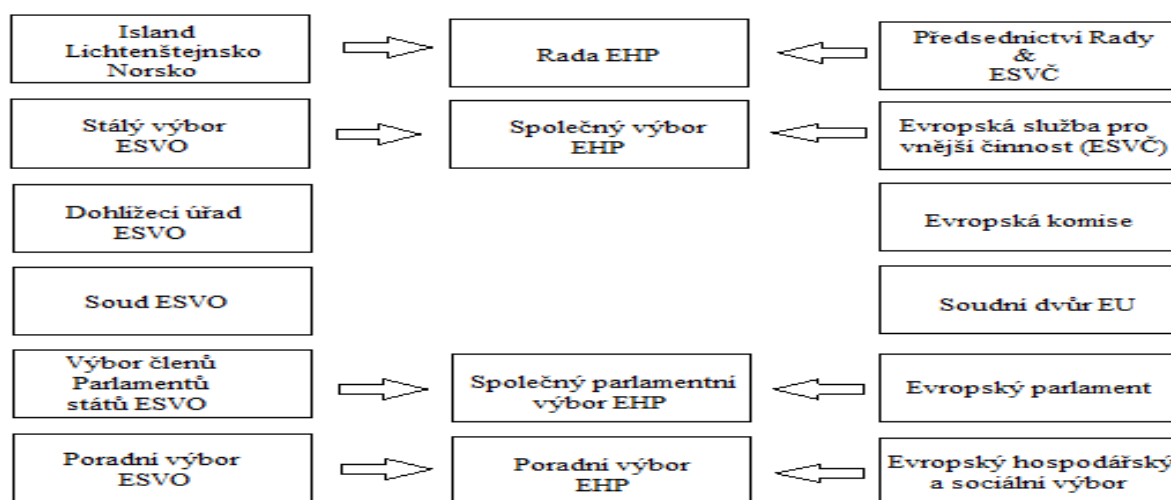
²⁰ Schengenský prostor je společné území států, na jejichž společných hranicích nejsou prováděny hraniční kontroly osob.

pohybovat svobodně po celém území EHP – žít, pracovat, zakládat podniky, investovat a nakupovat nemovitosti“ (Zlý et al., 2004, s. 61-62). Ve skutečnosti se však v některých oblastech vyskytují určité omezující faktory.

3.2 Institucionální rámec

K podpoře vzájemné spolupráce mezi členy EHP bylo ovšem zapotřebí vytvořit efektivně fungující soustavu institucí, které by usnadnily její hladký průběh. Dohoda o EHP tak ustanovila **společné instituce EHP** jakožto smíšené orgány sestávající z příslušných zástupců EU na jedné straně a zástupců ESVO z řad EHP na straně druhé. Fungování EHP se opírá o tzv. *dvoupilířovou strukturu*, která je znázorněna na obrázku 3.1.

Obr. 3.1 Dvoupilířová struktura EHP

Zdroj: This is EFTA 2013 (2013), vlastní zpracování

Tento „dvoupilířový model“ v rámci EHP se skládá ze zemí ESVO/EHP a jejich institucí (levý pilíř) a samozřejmě také z institucí působící na straně EU (pravý pilíř), přičemž orgány obou stran si zachovávají prvky autonomie. Mezi tyto pilíře jsou pak „včleněny“ nově zřízené společné orgány obou seskupení, v rámci kterých zainteresované subjekty formují a přijímají podstatná rozhodnutí s cílem zabezpečit správné fungování EHP.

3.2.1 Společné instituce EHP

Dohoda o EHP vytvořila institucionální spojení mezi EU a ESVO/EHP prostřednictvím **čtyř vlastních orgánů EHP**, mezi které se řadí *Rada EHP, Společný výbor EHP, Společný parlamentní výbor EHP a Poradní výbor EHP*. První návrh Dohody o EHP sice počítal také s existencí společného justičního orgánu, avšak jak už bylo dříve zmíněno, tento návrh byl

zamítnut, neboť činnost tohoto orgánu by byla v rozporu s komunitární legislativou. Pravomoc urovnávat případné spory v rámci EHP tak byla rozdělena mezi Soudní dvůr EU a Soud ESVO, který nahradil původně plánovaný Soud EHP.

Rada EHP (*The EEA Council*)

Rada EHP je hlavním politickým orgánem definujícím prioritní směry vývoje EHP. Jejím úkolem je především poskytovat nezbytné podněty k uskutečňování Dohody o EHP a vymezovat základní zásady a pracovní náplň pro Společný výbor EHP²¹. Zasedání Rady EHP jsou schůzkami vrcholných představitelů EU a zemí ESVO/EHP, které zahajuje a řídí střídavě předseda ze strany EU a ESVO/EHP. Předsednictví Rady EHP rotuje mezi oběma stranami v pravidelných šestiměsíčních cyklech. Pro přijetí rozhodnutí je pak zapotřebí získat souhlas všech jejích členů, Rada EHP se tedy usnáší konsenzem (*Svoboda, 2010*).

Společný výbor EHP (*The EEA Joint Committee*)

K zajištění řádného provádění Dohody o EHP byl zřízen Společný výbor EHP, který slouží jako prostor pro vzájemnou výměnu informací a prezentaci názorů. Rozhoduje především o otázkách týkající se implementace právních předpisů EU do Dohody o EHP, přičemž stejně jako u Rady EHP musí být tato rozhodnutí činěna jednomyslnou shodou všech členů. Společný výbor EHP rovněž disponuje pravomocí vytvářet podvýbory nebo pracovní skupiny, které mu pomáhají při řešení úkolů, jež mu dle Dohody o EHP přísluší. V současné době asistuje Společnému výboru EHP při výkonu jeho činnosti pět pomocných podvýborů²² (*Janků a Janků, 2010*). Jeho zasedání, které je obvykle svoláváno šestkrát až osmkrát do roka, se účastní stálí zástupci jednotlivých zemí ESVO/EHP (v hodnosti velvyslance) a představitelé Evropské služby pro vnější činnost²³ (*This is EFTA 2013, 2013*).

Společný parlamentní výbor EHP (*The EEA Joint Parliamentary Committee*)

Společný parlamentní výbor EHP byl ustanoven jako orgán vykonávající poradní funkci. Není přímo zapojen do rozhodovacího procesu EHP, pouze formou zpráv nebo případně usnesení předkládá svá stanoviska. Dohoda o EHP svěřila výboru úlohu usilovat prostřednictvím dialogu a diskuzí o zvýšení vzájemného porozumění mezi EU a zeměmi ESVO/EHP v oblastech, na něž se tato dohoda vztahuje. Za tímto účelem sdružuje zástupce

²¹ Na základě těchto charakteristik lze tedy její funkci přirovnat k roli Evropské rady v EU.

²² Podvýbor pro volný pohyb zboží, podvýbor pro volný pohyb kapitálu a služeb, podvýbor pro volný pohyb osob, podvýbor pro horizontální a doprovodné politiky a podvýbor pro právní a institucionální aspekty.

²³ Před vstupem Lisabonské smlouvy v platnost byla EU ve Společném výboru EHP reprezentována zástupci Evropské komise.

vnitrostátních parlamentů států ESVO/EHP a stejný počet zástupců Evropského parlamentu. (*EFTA, 2013a*).

Poradní výbor EHP (*The EEA Consultative Committee*)

Poradní výbor EHP, jak již samotný název napovídá, je druhým orgánem EHP s poradním statutem. Je složen ze stejného počtu členů zastupujících Poradní výbor ESVO na jedné straně a Evropský hospodářský a sociální výbor na straně druhé. Členové Poradního výboru EHP mají také právo sdělovat svá stanoviska, která jsou přijímána prostřednictvím zpráv či usnesení. Hlavní náplní jeho činnosti je udržovat pravidelné kontakty mezi sociálními partnery obou stran a sloužit jako místo pro rozvoj jejich vzájemné spolupráce. Zaměřuje tedy svou pozornost směrem k posílení povědomí o hospodářských a sociálních aspektech EHP (*EFTA, 2013b*).

3.2.2 Instituce ESVO/EHP

Výše byly blíže představeny společné instituce fungující v rámci EHP k usnadnění koordinace a spolupráce mezi účastnickými státy. Pro účely EHP bylo ovšem zapotřebí vytvořit i nové instituce na straně ESVO/EHP. Jak už bylo dříve uvedeno, bylo rozhodnuto o zřízení samostatného *Soudu ESVO* jako kompenzaci za společný Soud EHP. Kromě soudního orgánu však nejvyšší zástupci zemí ESVO/EHP společně s Dohodou o EHP podepsali také dohody ustavující *Dohlížecí úřad ESVO* a *Stálý výbor ESVO*²⁴.

Soud ESVO (*The EFTA Court*)

Soud ESVO je oprávněn vykonávat svou soudní pravomoc nad členskými státy ESVO participujícími na projektu EHP. Do jeho působnosti spadá především projednávání žalob vedených proti těmto zemím pro nesplnění povinností vyplývajících z Dohody o EHP. Žaloby k Soudu ESVO jsou v případě porušení Dohody o EHP členem ESVO/EHP podávány ze strany Dohlížecího úřadu ESVO. Kompetence svěřené Soudu EHP se v podstatě shodují s kompetencemi, kterými disponuje Soudní dvůr EU ve vztahu k členským zemím EU (*Janků a Janků, 2010*).

Dohlížecí úřad ESVO (*The EFTA Surveillance Authority*)

Dohlížecí úřad ESVO se v rámci EHP dělí o svou kontrolní funkci s paralelním orgánem v EU – Evropskou komisí. Společně se svým unijním protějškem dohlíží na to, aby

²⁴ Přestože tyto instituce nesou název ESVO, tak koordinují činnosti a zájmy pouze těch členských států, jež jsou smluvními stranami Dohody o EHP.

členské státy ESVO/EHP plnily legislativní závazky vyplývající z členství v EHP stejně jako členské státy EU. Roli kontrolora zastává rovněž v oblasti ochrany hospodářské soutěže, kde dbá především o to, aby podniky ze států ESVO/EHP mohly soutěžit za rovných a spravedlivých podmínek (*Janků a Janků, 2010*). V rámci své činnosti je zmocněn vyšetřovat protisoutěžní praktiky podniků, při kterých je ovlivněn pouze obchod mezi státy ESVO. Je ovšem oprávněn řešit také případy, kdy obrat dotčených podniků na území států ESVO překročí 33 % jejich obratu na území, jež pokrývá Dohoda o EHP (*Čl. 56 Dohody o EHP*).

Stálý výbor ESVO (*The Standing Committee of the EFTA States*)

Státy ESVO/EHP se na jednání Společného výboru EHP vyslovují jedním společným hlasem. Pro účely koordinace pozic těchto zemí před jeho konáním byl proto ustanoven Stálý výbor ESVO. Má charakter konzultačního fóra, ve kterém se státy ESVO/EHP snaží cestou vzájemných konzultací sladit své postoje a najít společné stanovisko, které budou na společném jednání se zástupci EU ve Společném výboru EHP prezentovat. Kromě představitelů Norska, Islandu a Lichtenštejnska se jeho pravidelných schůzek účastní také pozorovatel ze Švýcarska. Skládá se z pěti podvýborů, které mají stejné tematické zaměření jako podvýbory u Společného výboru EHP (*EFTA, 2013c*).

3.3 Rozhodovací postup v rámci EHP

Státy ESVO/EHP nedisponují hlasovacím právem v institucích EU, neboť nejsou právoplatnými členy EU. Nicméně mají možnost **zapojit se do přípravy právních předpisů EU s významem pro EHP**²⁵. Evropská komise je povinna během vypracovávání svých návrhů provádět konzultace s odborníky ESVO/EHP na podobné bázi jako s odborníky z členských států EU. Smluvní strany mohou také uskutečnit předchozí výměnu názorů prostřednictvím Společného výboru EHP či požádat o vzájemné konzultace v klíčových momentech fáze, která předchází rozhodnutí Rady EU (*Svoboda, 2010*).

Zástupci států ESVO/EHP jsou navíc zváni, stejně jako jejich unijní partneři, k účasti v **různých výborech**, jež jsou Evropské komisi nápomocny ve výkonu jejích exekutivních funkcí. Odborníci zemí ESVO/EHP mají právo účastnit se práce **expertních skupin**, které poskytují Komisi rady a odborné znalosti při vytváření nové legislativy. Mohou pomáhat Komisi i v rámci **komitologických výborů**, kde se projednávají a zaujímají stanoviska k návrhům prováděcích předpisů před jejich přijetím. Je jim ovšem nabízena možnost zapojit

²⁵ Proces přispívání k politickým návrhům v nejranější fázi jejich přípravy se označuje anglickým termínem „*decision shaping*“.

se do činnosti mnoha dalších výborů, které se nejčastěji zabývají otázkami vědeckého, technického nebo právního charakteru²⁶ (*Janků a Janků, 2010*).

Jakmile jsou v EU přijaty nové právní akty týkající se záležitostí EHP, jsou následně tato rozhodnutí konsenzuálně přijímána **Společným výborem EHP**. Příslušné právní akty jsou poté **zacomponovány do Dohody o EHP** prostřednictvím příloh k ní připojených. V rámci udržení homogenity EHP je snahou Společného výboru EHP rozhodnout o změnách příloh této dohody co nejdříve, aby mohly být dotyčné akty aplikovány souběžně v EU a zemích ESVO/EHP. Nastanou-li komplikace s jejich inkorporací do právního rámce EHP, pokusí se obě strany najít vzájemně akceptovatelné řešení. Nepodaří-li se smluvním stranám z jakéhokoli důvodu dohodnout se na řešení do šesti měsíců, je dočasně přerušena účinnost té části přílohy, která je přímo dotčena těmito právními akty (*Svoboda, 2010*). Společný výbor EHP se však nadále usilovně snaží o nalezení oboustranně přijatelného řešení, jež umožní pozastavení platnosti dotčené části Dohody o EHP co nejdříve ukončit.

Po implementaci nových právních předpisů do Dohody o EHP je vyžadována jejich **transpozice do vnitrostátního práva členských států ESVO/EHP**. Následně je nezbytné důsledně dbát na jejich účinné a jednotné uplatňování, což mají na starosti Dohlízečský úřad ESVO a Soud ESVO. Jak už bylo zmíněno, pravomocí těchto institucí v zásadě korespondují s pravomocemi Evropské komise a Soudního dvora EU, které tím pádem plní tutéž úlohu ve vztahu k členským státům EU.

3.4 Oblasti spolupráce zakotvené v Dohodě o EHP

EHP představuje určité „prolnutí“ EU a států ESVO/EHP. Jinými slovy to znamená, že státy ESVO díky účasti na projektu EHP získaly volný přístup na trhy EU v oblasti *čtyř základních svobod*, kterými jsou **volný pohyb zboží, volný pohyb služeb, volný pohyb osob a volný pohyb kapitálu**. Tyto uvedené svobody tvoří základní kámen jejich vzájemné spolupráce. Dohoda o EHP však neopomíjí ani spolupráci v oblasti **hospodářské soutěže**, neboť upravuje společná soutěžní pravidla v zájmu zachování rovných konkurenčních podmínek. Dále počítá s účastí zemí ESVO/EHP na tzv. **horizontálních politikách**, jež jsou potřebné pro dosažení výše zmíněných čtyř svobod. V neposlední řadě poskytuje také rámec pro spolupráci mimo čtyři svobody (tzv. **doprovodné politiky**).

²⁶ Např. právními předpisy z oblasti farmakologie (Farmaceutický výbor) či veterinárních věd (Vědecký veterinární výbor).

3.4.1 Volný pohyb zboží

Na základě Dohody o EHP byl mezi signatářskými státy zaveden volný pohyb zboží. V praxi to znamená, že výrobek vyrobený v souladu s předpisy jedné členské země a legálně v ní umístěný na trh může volně vstupovat na trhy ostatních 29 členských zemí EHP. Pro zajištění volného pohybu zboží je důležité, aby žádným členským státem nebyly kladeny překážky bránící jeho pohybu na území EHP. Z toho důvodu platí pro členy EHP *zákaz uplatňovat mezi sebou dovozní a vývozní cla* (včetně cel fiskální povahy) a jakékoliv další dávky mající obdobný efekt jako celní poplatky.

Zakázána jsou zároveň *množstevní omezení dováženého a vyváženého zboží*, jakož i veškerá opatření s ekvivalentním účinkem. Nicméně Dohoda o EHP připouští i *výjimky* ze zákazu množstevních kvót nebo jim rovnocenných opatření. Uplatňovat restriktce na dovoz či vývoz lze tedy pouze v případech odůvodněných „*veřejnou mravností, veřejným pořádkem, veřejnou bezpečností, ochranou zdraví a života lidí a zvířat, ochranou rostlin, ochranou národního kulturního pokladu, jenž má uměleckou, historickou nebo archeologickou hodnotou, nebo ochranou průmyslového a obchodního vlastnictví*“ (Čl. 13 Dohody o EHP). Používání kvót však nesmí mít svévolně diskriminační charakter nebo vést ke skryté protekci vlastního trhu.

Zákaz výše zmíněných obchodních bariér se vztahuje pouze na *výrobky pocházející z členských zemí EHP*. Za tímto účelem Dohoda o EHP definuje **pravidla umožňující stanovení a prokázání jejich původu**. Pro přiznání statusu původu musí být výrobek zcela získán nebo vyroben v EHP (např. nerostné suroviny, živá zvířata a výrobky z nich apod.). Tento status však může být udělen i výrobku, při jehož výrobě byly použity materiály z nečlenských zemí, ale pouze za předpokladu, že tyto materiály prošly dostatečným zpracováním v EHP (*Protokol 4 Dohody o EHP*). Pravidla a postupy při určování původu zboží jsou v EHP stanovena s ohledem na mezinárodně - obchodní závazky, které členské státy převzaly v rámci GATT. V souladu s touto dohodou usilují o jejich zjednodušování, aby tak prohloubily a zefektivnily spolupráci v celní oblasti.

Volný pohyb zboží uvnitř EHP však nezahrnuje všechny výrobky pocházející ze zemí tohoto prostoru. Do oblasti volného obchodu se *nezapočítává obchod s energií, uhlím a ocelářskými produkty*. Vzhledem k tomu, že EHP neobsahuje realizaci společné zemědělské a rybolovné politiky, jsou z bezcelního a bezkvótového zacházení *vyloučeny také zemědělské a rybí produkty*. Nicméně na určité kategorie těchto výrobků je prostřednictvím příloh a

protokolů aplikován preferenční obchodní režim, jenž oproti stavu před Dohodou o EHP zatěžuje vybrané komodity cly a kvóty jen částečně (*Cihelková, 2003*).

Z důvodu nezájmu zemí ESVO/EHP podílet se na společné zemědělské politice je obchod se *zemědělskými* výrobky upraven na *bilaterálním základě*²⁷. Nicméně obě strany se zavázaly obchod s těmito výrobky postupně *liberalizovat*. Za tímto účelem Dohoda o EHP ukládá smluvním státům povinnost pravidelně jednou za dva roky přezkoumávat podmínky zemědělského obchodu (*Čl. 19 Dohody o EHP*). Dohoda o EHP taktéž reaguje na rozdílné ceny zemědělských výrobků v EHP. Jelikož jsou zemědělci ze zemí ESVO/EHP nuceni přecházet na nižší hladinu cen těchto výrobků v rámci vnitřního trhu EU, byl zaveden **systém cenové kompenzace**. Jeho cílem je jim tuto nevýhodu formou dotací na vývoz do EU a vybíráním celních poplatků při dovozu z EU alespoň zčásti kompenzovat (*Fact Sheet of EEA: Free Movement of Goods, 2007*).

Poněvadž se země ESVO/EHP neřídí ani společnou *rybolovnou* politikou, tak i v této otázce jednají s EU *bilaterálně*²⁸. Obchod s rybími produkty je však vymezen i Dohodou o EHP, na jejímž základě byly na určitou část rybí produkce celní sazby zrušeny. U zbývajících výrobků pak došlo k jejich podstatnému snížení, ovšem některé vzácné druhy ryb Norska a Islandu byly z preferenčního režimu zcela vyňaty. Z toho důvodu Dohoda o EHP nebrání zemím EU uplatňovat v této oblasti ochranná opatření jako antidumpingová a vyrovnávací cla (*Fact Sheet of EEA: Free Movement of Goods, 2007*).

Vzhledem k tomu, že existují výjimky ze zásady volného pohybu, byly *ponechány hraniční kontroly zboží*. S cílem co nejvíce usnadnit vzájemné obchodní vztahy se však členské státy EHP snaží tyto kontroly a veškeré formality s nimi spojené urychlovat a zjednodušovat. Článek 21 Dohody o EHP dále smluvní strany vyzývá, aby si navzájem pomáhaly při zajišťování správného provádění celních předpisů.

Aby se výrobek mohl v rámci EHP volně pohybovat, musí také *splňovat* určité *technické požadavky*, a to jak v oblasti zdraví či bezpečnosti, tak v oblasti ochrany životního prostředí. EU usiluje o odbourání technických překážek obchodu, čehož se snaží dosáhnout **harmonizací technických norem a předpisů**. V určitých sektorech²⁹ se tedy země EU

²⁷ Společná zemědělská politika zůstala mimo EHP, jelikož země ESVO mají štedřejší systém zemědělských dotací než země EU a odmítly od něho odstoupit.

²⁸ Vzhledem k důležitosti rybolovu pro norskou a islandskou ekonomiku bylo pro tyto státy výhodnější ponechat si autonomii v rozhodování o tomto klíčovém odvětví.

²⁹ Jedná se zejména o sektory, jejichž výrobky by mohly ohrozit zdraví lidí nebo životní prostředí (např. automobily, hračky, léčiva apod.).

dohodly na kompromisním znění požadavků na výrobky a tyto společné požadavky platí shodně na celém území EHP. Na technické harmonizaci země ESVO/EHP spolupracují se zeměmi EU v **normalizačních institucích** jako jsou **CEN**, **CENELEC** či **ETSI**³⁰. V neharmonizované sféře si všichni členové EHP zachovali vlastní národní předpisy, ale i navzdory tomu musí dodržovat určitá pravidla a zásady, aby zamezili vzniku nových technických bariér. Členské státy EHP mají povinnost oznamovat Evropské komisi (v případě států EU) a Dohlížecímu úřadu ESVO (v případě států ESVO/EHP) každý návrh technického předpisu ještě před jeho implementací do národní legislativy. Tyto orgány posléze tento návrh posoudí a rozhodnou, zda je slučitelný se základními principy vnitřního trhu EU či nikoliv (*Fact Sheet of EFTA: Free Movement of Goods, 2007*).

3.4.2 Volný pohyb osob

Svoboda volného pohybu osob je další ze základních práv garantovaných Dohodou o EHP. Základním principem této svobody je *zákaz* jakékoliv *diskriminace* podle státní příslušnosti ve vztahu k zaměstnávání, odměňování za práci a jiných pracovních podmínek (*Čl. 28 Dohody o EHP*). Zákaz diskriminace spočívá v tom, že členské státy musejí se státními příslušníky jiných členských států zacházet stejným způsobem jako se svými vlastními státními příslušníky. Právo volného pohybu se netýká jen ekonomicky aktivních osob (osob zaměstnaných a samostatně výdělečně činných), ale vztahuje se i na další skupiny občanů členských států jako jsou např. studenti, důchodci a jiné nevýdělečné činné osoby. Z této svobody nejsou vyloučeni ani jejich rodinní příslušníci, kteří je doprovázejí nebo následují do jiného členského státu (*Fact Sheet of EFTA: Internal Market, 2007*).

Volný pohyb osob rovněž znamená *odstraňování veškerých omezení*, která by mohla bránit v přesunu do jiného členského státu EHP. K překonávání právních, administrativních a fyzických překážek ležících v cestě této svobodě byl zřízen **Vysoký úřad pro volný pohyb osob**³¹ (*Cihelková, 2003*). Země EHP však mají právo, stejně jako u volného pohybu zboží, na použití *výjimek* z této zásady, pokud zasahuje do určitých veřejných zájmů jako je veřejný pořádek, veřejná bezpečnost nebo veřejné zdraví. V případě zaměstnání je jedinou výjimkou to, že členské země mohou vyhradit určité pozice v oblasti veřejné správy pouze vlastním státním příslušníkům (*Čl. 28 Dohody o EHP*).

³⁰ CEN (European Committee for Standardisation), CENELEC (European Committee for Electrotechnical Standardisation), ETSI (European Telecommunications Standardisation Institute).

³¹ Tento orgán se zaměřil především na zvyšování informovanosti občanů v souvislosti s vnitřním trhem EU a na problematiku nezaměstnanosti.

S volným pohybem osob jsou rovněž spojeny určité povinnosti členských států, například **uznávat kvalifikace pracovníků** získané v jiném členském státě (*Čl. 30 Dohody o EHP*). Důležitá je také otázka sociálního zabezpečení. S cílem usnadnit volný pohyb osob jsou **sociální systémy** zemí EHP vzájemně **koordinovány**³². Na základě článku 29 Dohody o EHP mají tedy smluvní strany také povinnost zajistit pro migrující pracovníky a další osoby:

- započtení všech dob získaných podle práv členských států pro získání a zachování nároku na dávky, jakož i pro výpočet jejich výše,
- vyplácení sociálních dávek osobám, které mají bydliště na území členských států.

EU se snaží zefektivňovat a usnadňovat pohyb pracovníků *různými nástroji*. Jedním z významných nástrojů podporujících pracovní mobilitu je **Evropská služba zaměstnanosti - EURES** (EUropean Employment Services). Jejím hlavním posláním je poskytovat informační a poradenské služby užitečné pracovníkům a zaměstnavatelům, kteří mají zájem využít své svobody pohybu v rámci EU nebo EHP. Zatímco Norsko a Island byly do této evropské sítě začleněny v roce 1994, Lichtenštejnsko se připojilo až v roce 2007 (*EFTA, 2013d*). EU nicméně neusiluje jen o zvýšení *mobility pracovních sil*, ale prostřednictvím různých **vzdělávacích programů** podporuje rovněž zvýšení *mobility ve vzdělávání*. Do těchto programů se plně zapojují také země ESVO/EHP. Jako jeden z nejznámějších programů tohoto typu lze uvést například **Erasmus**.

Přestože se země EHP snaží svobodný pohyb osob různými způsoby podporovat, stále přetrvávají *překážky* ztěžující jejich mobilitu. Jedná se především o překážky spojené s odlišným jazykem a kulturou. V případě osob migrujících do jiného členského státu EHP za účelem získání zaměstnání nelze na prvním místě opomenout zmínit tzv. **přechodná období** pro volný pohyb pracovníků, která v souvislosti s rozšířením EU a zároveň EHP v letech 2004 a 2007 zavedla většina států, aby ochránily domácí trh práce. Státy ESVO/EHP s ohledem na své přísné imigrační zákony taktéž využily těchto přechodných období. Omezit přístup na svůj pracovní trh však lze maximálně na dobu *sedmi let*. Z toho vyplývá, že omezení uplatňovaná vůči pracovníkům ze zemí přistoupivších v roce 2004³³ vypršela v roce 2011. Přechodná opatření tedy nadále platí pouze pro *pracovníky z Bulharska a Rumunska* (zemí, které vstoupily do EU v roce 2007), avšak pouze do konce roku 2013. Bulharským a

³² Vzhledem k různorodosti sociálních systémů členských států a odlišným principům jejich fungování nedochází k jejich harmonizaci, ale pouze k jejich koordinaci. Národní předpisy členských států tak zůstávají beze změn a nahrazují se pouze ta národní pravidla, která by mohla být pro migrující osoby nevýhodná.

³³ S výjimkou Malty a Kypru, tedy pouze u států označovaných jako EU-8 (ČR, Slovensko, Slovinsko, Polsko, Maďarsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva).

rumunským pracovníkům je tak umožněn přístup na pracovní trhy zemí aplikujících přechodná období pouze prostřednictvím pracovního povolení (*MPSV ČR, 2010*). Jak už bylo dříve zmíněno, země ESVO³⁴ jsou zahrnuty rovněž do **schengenského prostoru**, v jehož rámci nejsou mezi signatářskými státy uplatňovány kontroly osob na vnitřních hranicích. Vyjma států ESVO spadají do Schengenu, jak je slangově tento prostor také nazýván, v zásadě všechny členské státy EU a rovněž některá zámořská území těchto států. Ze zemí EU nejsou do schengenské spolupráce zapojeni pouze Kypr, Rumunsko, Bulharsko, Velká Británie a Irsko (*Euroskop, 2013b*).

3.4.3 Volný pohyb služeb a kapitálu

Dohoda o EHP dále zajišťuje svobodu volného poskytování služeb napříč hranicemi smluvních států. Vzhledem k tomu, že jsou *zakázána omezení volného pohybu služeb* uvnitř EHP pro příslušníky členských zemí sídlící v jiné členské zemi EHP, než ve které se nachází příjemce služeb (*Čl. 36 Dohody o EHP*), lze kdekoliv v EHP poskytovat služby za stejných podmínek jako v domovské zemi. Podobně jako u ostatních svobod platí i zde *zákaz diskriminace* cizích státních příslušníků oproti tuzemcům. Volným pohybem služeb se sice rozumí poskytování služeb přes hranice členských států, Dohoda o EHP ovšem nevylučuje, aby „*poskytovatel služby za účelem jejího poskytnutí dočasně provozoval svou činnost ve státě, kde je služba poskytována*“ (*Čl. 37 Dohody o EHP*). Často však nastávají situace, kdy poskytovatelé služeb přicházejí do jiného státu s úmyslem se zde trvale či dlouhodobě usadit. Svoboda volného pohybu služeb tedy úzce souvisí také se **svobodou usazování**, která osobám poskytujícím služby umožňuje usadit se a nepřetržitě vykonávat svou činnost na území jiného státu prostřednictvím zde zřízených zastoupení, poboček nebo dceřiných společností (*Čl. 31 Dohody o EHP*).

Definice služeb je obsahem článku 37 Dohody o EHP. Na základě této definice se za služby považují takové výkony, jež jsou obvykle poskytovány za úplatu a neřídí se předpisy týkající se volného pohybu zboží, osob a kapitálu. Podlé téhož článku se jedná především o aktivity průmyslové a obchodní povahy, řemeslnické práce a činnosti v oblasti svobodných povolání. Stejně jako u ostatních svobod i zde platí známá zásada, že *výjimky* potvrzují pravidlo. Pod režim volného pohybu služeb totiž nespádají všechny služby, neboť článek 32 Dohody o EHP z této svobody vylučuje veškeré činnosti, které v příslušném členském státě souvisí s *výkonem veřejné moci*, byť je tomu jen příležitostně. Mezi stěžejní oblasti služeb,

³⁴ Norsko a Island jsou součástí Schengenského prostoru od roku 2001, Švýcarsko se připojilo v roce 2008 a posledním přistouplým státem se stalo v roce 2011 Lichtenštejnsko.

kteřé Dohoda o EHP pokrývá, patří *služby finanční, informační a telekomunikační, audiovizuální, poštovní a dopravní (EFTA, 2013e)*.

Nezbytným předpokladem pro umožnění volného pohybu služeb je volný pohyb kapitálu, jakožto poslední ze čtveřice základních ekonomických svobod zaručených v rámci EHP. Volný pohyb kapitálu je však úzce provázán i s ostatními svobodami, které by se bez něj také jen velmi obtížně realizovaly. Má tedy klíčový význam pro rozvoj volného obchodu mezi členskými zeměmi. Od vstupu Dohody o EHP v platnost jsou mezi smluvními stranami *zakázány* jakékoliv *překážky pohybu kapitálu* náležícího osobám s bydlištěm na území členských států EHP, stejně tak se *zakazuje diskriminace* dle národnosti, místa bydliště či místa, kde je jejich kapitál investován (*Čl. 40 Dohody o EHP*). Žádným *restrikcím nepodléhají* ani *běžné platby* související s pohybem zboží, osob, služeb nebo kapitálu (*Čl. 41 Dohody o EHP*). V případě, že některý členský stát aplikuje na pohyby kapitálu liberalizovaného podle Dohody o EHP svá vnitrostátní pravidla upravující kapitálový trh a úvěrový systém, musí je aplikovat nediskriminačním způsobem. Půjčky určené k financování některého členského státu nebo jeho regionálních a místních samospráv pak mohou být poskytnuty nebo umístěny v jiných členských státech pouze tehdy, pokud se na tom dotyčné státy dohodly (*Čl. 42 Dohody o EHP*).

Omezení volného pohybu kapitálu členskými státy je *přípustné* pouze za *výjimečných okolností*, které vymezuje článek 43 Dohody o EHP. Uplatnit ochranná opatření lze tehdy, pokud by rozdíly mezi devizovými předpisy členských států EHP vedly osoby sídlící v jednom z těchto států k tomu, aby využívaly usnadnění převodů kapitálu uvnitř EHP k *obcházení předpisů* jednoho z těchto států týkající se pohybu kapitálu ve vztahu k třetím zemím. Ochranná opatření se připouštějí i v případě, kdy pohyb kapitálu způsobí *poruchy* v působení *kapitálového trhu* nebo v *platební bilanci* některého členského státu a taktéž v případě *narušení podmínek* v oblasti *hospodářské soutěže*. Až na určité výjimky členský stát nemůže tato opatření přijímat bez předchozí konzultace s ostatními státy v rámci *Společného výboru EHP* (*Čl. 45 Dohody o EHP*).

3.4.4 Hospodářská soutěž

I když se v Dohodě o EHP členské státy zavázaly mezi sebou odbourat bariéry výše zmíněných čtyř svobod, bylo zapotřebí navíc zajistit, aby jejich vzájemný obchod nebyl omezován praktikami „podkopávajícími“ rovnost soutěžních podmínek. Za tímto účelem jsou v této dohodě zakotvena také **pravidla pro ochranu hospodářské soutěže** vztahující se na

všechny podniky, jež jsou činné v rámci EHP. Dle nich jsou *zakázány* veškeré *dohody mezi podnikatelskými subjekty* (včetně rozhodnutí sdružení podnikatelů a vzájemně dohodnutých praktik), které by mohly *ovlivnit obchod mezi členskými státy a narušit hospodářskou soutěž* v EHP. Takovéto dohody mohou mít různou podobu. Patří mezi ně například dohody o přímém nebo nepřímém určení cen, rozdělení trhu, uplatnění rozdílných podmínek při transakcích stejné povahy aj. Některé dohody však mohou přinášet užitek (např. podporují technický pokrok, zlepšují výrobu či distribuci výrobků apod.), a mohou být tudíž za určitých podmínek povoleny (*Čl. 53 Dohody o EHP*).

S fungováním Dohody o EHP je rovněž neslučitelné *zneužívání dominantního postavení* na území EHP ze strany jednoho nebo více soutěžitelů, které by mohlo znatelně ovlivnit vzájemný obchod členských států. Jako příklad zneužití dominance lze uvést účtování neúměrných cen (neúměrně vysokých nebo naopak neúměrně nízkých) či vynucování nepřiměřených smluvních podmínek (*Čl. 54 Dohody o EHP*). Je ovšem důležité podotknout, že dominantní postavení samo o sobě zakázané není, zákaz se týká pouze zneužívání tohoto statusu na úkor jiných soutěžitelů. Spojení podniků soutěžitelů, jež vytváří nebo posiluje dominantní postavení, je dle článku 57 Dohody o EHP rovněž zakázané, pokud je tímto spojením významným způsobem narušena účinná soutěž v EHP.

Nicméně hospodářskou soutěž nemusí ohrozit jenom podnikatelské subjekty, ale také *vlády členských států*, a to v případech, kdy poskytnou *dotaci* (nebo jinou *výhodu*³⁵) některým podnikům. V rozporu s Dohodou o EHP je proto poskytování jakýchkoliv forem pomoci ze strany členských států, jimiž jsou zvýhodňovány vybrané podniky na úkor ostatních a tím narušovány rovné podmínky soutěže uvnitř EHP. I navzdory jejich obecnému zákazu existuje řada *výjimek*, které určité formy státních podpor povolují. Tyto podpory lze rozdělit na ty, které jsou vždy slučitelné s pravidly hospodářské soutěže a na ty, které mohou být považovány za slučitelné pouze za určitých okolností. Do první kategorie podpor, jež jsou automaticky kompatibilní s Dohodou o EHP, spadají následující tři druhy poskytované pomoci:

- pomoc sociální povahy udělovaná jednotlivým příjemcům bez použití diskriminace založené na původu výrobků,
- pomoc určená na zmírnění škod vzniklých v důsledku výjimečných událostí, např. živelných pohrom způsobených přírodními živly,

³⁵ Např. granty, zvýhodněné půjčky, slevy na dani, promíjení plateb sociálního a zdravotního pojištění, úhrada ztráty apod.

- pomoc poskytovaná určitým regionům SRN dotčeným bývalým rozdělením Německa k vyrovnání hospodářských znevýhodnění plynoucích z tohoto rozdělení.

Druhá kategorie podpor zahrnuje další povolené výjimky, které už je ovšem nutné předložit Evropské komisi nebo Dohlížecímu úřadu ESVO k posouzení a schválení, a nejsou tudíž na rozdíl od výše uvedených podpor udělovány automaticky. Příkladem mohou být podpory směřované do ekonomického rozvoje v méně rozvinutých regionech³⁶, podpory poskytované na realizaci významných projektů společného evropského zájmu nebo k nápravě závažného narušení hospodářství některého členského státu a další typy státní pomoci, které může blíže určit Společný výbor EHP (Čl. 61 Dohody o EHP).

3.4.5 Spolupráce v dalších oblastech

Podle Dohody o EHP smluvní strany spolupracují také na politikách, které souvisejí s volným pohybem zboží, osob, služeb a kapitálu. Označují se jako tzv. **horizontální politiky** a zahrnují především *sociální politiku* (kladoucí důraz zejména na bezpečnost a ochranu zdraví zaměstnanců při práci, pracovní právo a rovnost odměňování mužů a žen), *ochranu spotřebitele*, *ochranu životního prostředí*, *statistická data a informace* a *firemní právo*. Dohoda o EHP dále připouští participaci států ESVO/EHP na činnostech EU v oblastech mimo čtyři svobody, souhrnně nazývaných jako tzv. **doprovodné politiky**, pokud už ovšem tyto záležitosti nejsou upraveny v jiných částech Dohody o EHP. Státy ESVO/EHP figurují v následujících doprovodných aktivitách EU integrovaných do EHP: *výzkum a technologie*, *informační služby*, *životní prostředí*, *odborné vzdělávání a mládež*, *sociální politika*, *ochrana spotřebitele*, *cestovní ruch*, *energetika*, *zaměstnanost*, *podnikání*, *civilní ochrana*, *veřejné zdraví a statistika*. Tento seznam ale není konečný, neboť jej smluvní strany mohou po vzájemné dohodě *doplnit* i o další nevyjmenované oblasti (EFTA, 2013f). Spolupráce smluvních stran na činnostech mimo čtyři svobody může nabývat nejrůznějších podob, od **výměny informací** ve výše uvedených oblastech až po zapojení států ESVO/EHP do **rámcových programů a projektů EU**³⁷. Na základě Dohody o EHP je státům ESVO/EHP zaručen plný přístup ke všem programům EU, což ovšem vyžaduje jejich *finanční spoluúčast*.

Státy ESVO/EHP rovněž finančně přispívají k *vyrovnávání sociálních a ekonomických nerovností* mezi zeměmi sdruženými v EHP a jejich regiony, a to prostřednictvím **finančních**

³⁶ Jedná se o regiony, v nichž je velmi nízká životní úroveň nebo vysoká míra nezaměstnanosti.

³⁷ Každoročně se na programech EU podílí více než 1500 organizací, veřejných orgánů a jiných subjektů ze států ESVO/EHP (Janků a Janků, 2010).

mechanismů. Přispívat k redukci disparit v EHP se státy ESVO/EHP snaží poskytováním finanční podpory vhodným projektům v rámci vymezených prioritních oblastí, kterými jsou např. ochrana a obnova kulturního dědictví, rozvoj lidských zdrojů, zdravotnictví a péče o dítě aj. Nicméně finanční mechanismus slouží pouze jako *dodatečný zdroj financování*, a proto je od státu přijímajícího podporu v rámci tohoto mechanismu vyžadováno, aby zajistil plné spolufinancování projektu.

Historie finančních mechanismů sahá až do počátku roku **1994**, kdy byl vytvořen EHP. Tehdy začal fungovat *první Finanční mechanismus EHP (FM EHP)*, do kterého přispívaly také dnes už bývalé členské státy ESVO/EHP – Rakousko, Švédsko a Finsko, které v něm však figurovaly pouze rok, neboť poté přestoupily do EU. Na jeho základě plynuly finanční prostředky do států jako *Řecko, Irsko, Portugalsko, Severní Irsko či Španělsko*. Po vypršení jeho platnosti na konci roku **1998** byl spuštěn *druhý FM EHP*, který byl sjednán na programovací období **1999 - 2003**. Z tohoto mechanismu profitovaly *stejně země* jako u předchozího mechanismu (*Janků a Janků, 2010*). Situace byla jiná v tom, že v tomto pětiletém období přijímající státy obdržely finanční pomoc už pouze od tří dárcovských států ESVO/EHP, neboť, jak bylo výše zmíněno, v rámci tzv. severní vlny rozšíření byli tehdejší rakouští, švédští a finští finanční dárci začleněni do struktur EU.

V souvislosti s doposud největším rozšířením EU a zároveň i EHP v roce 2004 se státy ESVO/EHP zavázaly posílit sociální a ekonomickou soudržnost zvětšeného EHP prostřednictvím *dvou finančních nástrojů – FM EHP a Finančního mechanismu Norska (FM Norska)*, které byly zřízeny na období **2004 - 2009**. Pomoc z uvedených mechanismů byla „přislíbena“ *deseti nově přistoupivším členským státům*³⁸ a dále také třem původním členským státům, tj. *Španělsku, Portugalsku a Řecku (MŽP ČR, 2013)*. Norsko, Island a Lichtenštejnsko pokračují v podpoře rozvoje socioekonomického prostředí těchto zemí také v rámci **FM EHP/Norska** vztahujících se k současnému období **2009 - 2014**, které budou detailněji představeny v následující kapitole.

³⁸ Po rozšíření EU (resp. EHP) v roce 2007 také Rumunsku a Bulharsku.

4 Současná spolupráce EU a ESVO, budoucí perspektiva

Následující kapitola se bude věnovat spolupráci mezi EU a ESVO v posledních letech včetně možných vyhlídek do budoucna, zejména co se týče postoje členských států ESVO k integraci do struktur EU. Pozornost bude zaměřena na významné prvky ve vzájemné spolupráci EU a zemí ESVO/EHP, tedy na FM EHP a FM Norska, které se vážou k aktuálnímu období. Budou také podrobněji popsány vzájemné obchodní a investiční vztahy EU a ESVO, kde už bude zakomponováno také Švýcarsko. V neposlední řadě budou naznačeny možné scénáře, jakými by se mohly vztahy mezi EU a zeměmi ESVO vyvíjet v dalších letech.

4.1 Finanční vztahy v rámci EHP

V současném časovém horizontu let **2009 až 2014** jsou prostřednictvím **FM EHP** doplněného o **FM Norska** poskytovány finanční prostředky na programy/projekty v **15 ekonomicky slabších zemích EHP**, které byly podporovány také v období 2004 - 2009. Je zde tedy zřejmá návaznost na předchozí finanční mechanismus. Zásadní rozdíl mezi oběma finančními nástroji spočívá v tom, že zatímco FM Norska je zpřístupněn pouze pro nové členské státy EU (10+2), tak FM EHP navíc „sponzoruje“ i Španělsko, Portugalsko a Řecko, jakožto tradiční příjemce finanční podpory ze strany Norska, Islandu a Lichtenštejnska.

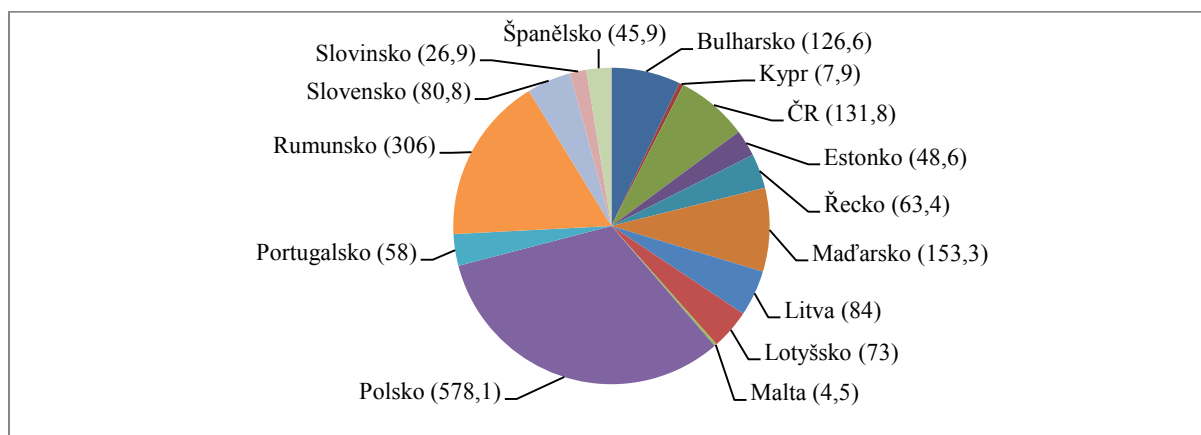
Co se týče administrace těchto mechanismů, tak v rámci FM EHP je rozhodujícím orgánem **Výbor pro finanční mechanismus EHP** složený ze zástupců ministerstev zahraničních věcí zemí ESVO/EHP, do jehož kompetence spadá zejména *rozhodování o udělování finanční podpory*. Na straně FM Norska plní tutéž úlohu **Ministerstvo zahraničních věcí Norska**. Oběma těmito orgánům při řízení FM EHP/Norska v letech 2009 - 2014 asistuje **Kancelář finančních mechanismů** sídlící v Bruselu, která navíc slouží i jako kontaktní místo pro všechny současné přijímající státy. Veškerou odpovědnost za dosažení cílů a implementaci obou mechanismů v zemi příjemce pak nese tzv. **Národní kontaktní místo**, kterým je nejčastěji *príslušné ministerstvo* jakožto ústřední orgán státní správy (*EEA Grants, 2013a*).

Základními dokumenty upravujícími vztahy mezi donorskými státy ESVO/EHP a státem přijímajícím podporu jsou tzv. **Memoranda o porozumění**, která vymezují základní

podmínky pro implementaci FM EHP, resp. Norska v dané přijímající zemi na období 2009 - 2014. Tyto smluvní akty dále definují vzájemně dohodnuté prioritní oblasti podpory, zaměření priorit a rovněž objem přidělených prostředků (*MF ČR, 2011*). Na současné pětileté období je pro všechny přijímající státy vyčleněna *celková částka 1,79 mld. EUR*, z toho v rámci *FM EHP 988,5 mil. EUR* a v rámci *FM Norska zbývajících 800 mil. EUR* (*EEA Grants, 2013b*).

Ze států ESVO/EHP je jednoznačně **největším poskytovatelem** finanční podpory **Norsko**, které vkládá nejen největší objem finančních prostředků do FM EHP³⁹, ale k tomu navíc přispívá i nemalou částkou na socioekonomickou kohezi v EHP prostřednictvím svého vlastního finančního mechanismu. Tento fakt dále potvrzuje i skutečnost, že **97 %** z celkové finanční alokace FM EHP/Norska pro období 2009 – 2014 představuje právě norský finanční příspěvek (*BusinessInfo, 2012a*). Rozdělení celkové výše podpory z obou mechanismů mezi přijímající státy na léta 2009 - 2014 ukazuje graf 4.1. Výši prostředků přidělených jednotlivým příjemcům pouze skrze FM EHP či FM Norska uvádí příloha 1, resp. příloha 2.

Graf 4.1 Hrubé alokace⁴⁰ FM EHP/Norska dle přijímajících zemí na léta 2009 - 2014 (mil. EUR)

Zdroj: EEA Grants (2013b), vlastní zpracování

Vzhledem k tomu, že finanční příspěvky Norska, Islandu a Lichtenštejnska jsou mezi jednotlivé země rozdělovány na základě počtu obyvatel a HDP na obyvatele, post **největšího příjemce** zastává **Polsko**. Pro tuto zemi je na aktuální období uvolněna suma ve výši 578,1 mil. EUR, což tvoří téměř *třetinu* celkové finanční částky alokované v rámci Finančních mechanismů EHP/Norska. Pro Rumunsko dárcovské státy ESVO/EHP připravily celkem 306

³⁹ Podíl finančních prostředků ze strany Norska činí okolo 94 % z celkové částky určené pro Finanční mechanismus EHP. Finanční podíl Islandu (5 %) a Lichtenštejnska (1 %) je tedy výrazně nižší (*EEA Grants, 2013a*).

⁴⁰ Hrubé částky, které mají přijímající státy k dispozici, zahrnují také náklady na řízení obou mechanismů.

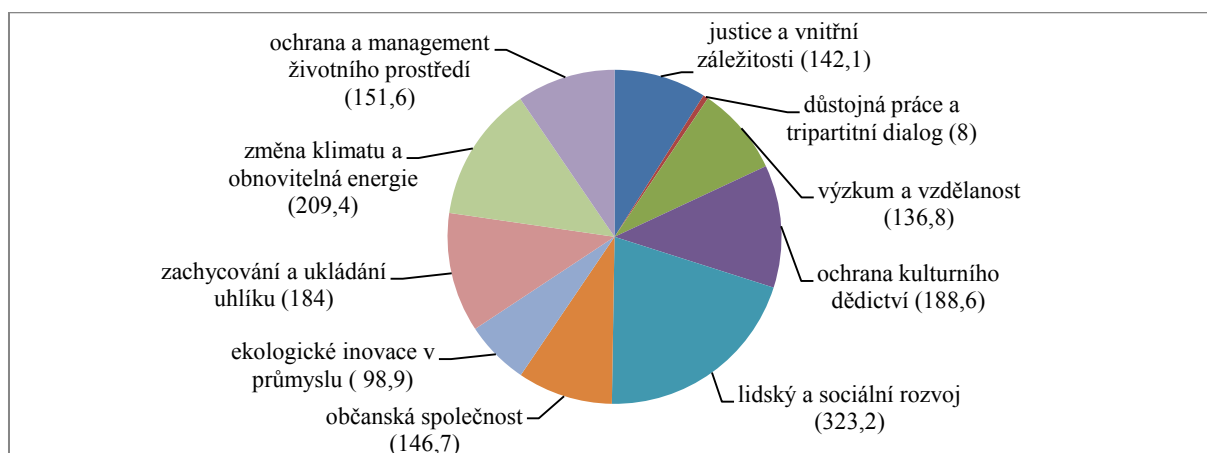
miliónů EUR, čímž se stává druhým největším příjemcem pomoci. Co se týče České republiky, tak v tomto pětiletém období má k dispozici finanční obnos v hodnotě 131,8 mil. EUR a v pořadí největších příjemců je tak na čtvrtém místě (hned po Maďarsku s 153,3 mil. EUR) (*EEA Grants, 2013b*).

Kromě toho, že je část prostředků těchto zemí vyhrazena na **technickou pomoc**, která je spojená s čerpáním z FM EHP/Norska (maximálně se však pohybuje do výše 1,5 % jejich celkové alokace), tak další část je pak vyčleněna na **rozvíjení bilaterální spolupráce** s dárcovskými státy, což je vedle snižování disparit v EHP rovněž jeden z nejdůležitějších zastřešujících cílů FM EHP/Norska. U některých zemí byla rovněž určitá část jejich podpory zahrnuta do **rezervy** vytvořené za účelem **dokončení projektů** v rámci předchozího období let **2004 až 2009** (*EEA and Norway Grants – administrative Annual Report 2012, 2013*). Prostředky FM EHP/Norska jsou však primárně určeny na projekty nevládních organizací a institucí veřejného a soukromého sektoru, které jsou v souladu se stanovenými prioritními oblastmi.

V letech 2009 - 2014 jsou prostředky z těchto mechanismů vynakládány na projekty spadající do některé z **12-ti prioritních oblastí** vymezených na toto období – z toho **6 prioritních oblastí** je stanoveno ve **FM EHP** a dalších **6 prioritních oblastí** ve **FM Norska**. Podpora zemím způsobilým k čerpání z FM EHP se zaměřuje na *ochranu a management životního prostředí, změnu klimatu a obnovitelné zdroje energie, občanskou společnost, lidský a sociální rozvoj, ochranu kulturního dědictví a výzkum a vzdělanost* (*EEA Grants, 2013c*). Norsko pak prostřednictvím svého finančního mechanismu přispívá novým členským zemím EU, resp. EHP na projekty v oblasti *zachycování a ukládání uhlíku, ekologických inovací v průmyslu, výzkumu a vzdělanosti, lidského a sociálního rozvoje, justice a vnitřních záležitostí a také na podporu důstojné práce a zlepšení tripartitní spolupráce*⁴¹ (*EEA Grants, 2013d*). Výše uvedené prioritní oblasti jsou dále blíže specifikovány v podobě tzv. **programových oblastí**. Na současné období je ve **FM EHP** vymezeno **19 programových oblastí** a ve **FM Norska** dalších **13 programových oblastí**. Všechny programové oblasti definované v rámci prioritních oblastí FM EHP a Norska jsou přehledně uvedeny v tabulkách, které jsou součástí přílohy 3, resp. přílohy 4. V grafu 4.2 je následně zobrazeno rozdělení finančních prostředků obou mechanismů mezi jednotlivé prioritní oblasti na léta 2009 - 2014.

⁴¹ Tripartitní spolupráce je spolupráce mezi zaměstnavateli, odbory a vládou.

Graf 4.2 Čisté alokace FM EHP/Norska dle prioritních oblastí na léta 2009 - 2014 (mil. EUR)

Zdroj: EEA and Norway Grants (2013), vlastní zpracování

Z výše zobrazeného grafu 4.2 je patrné, že značné množství finančních prostředků je vyčleněno na **rozvoj lidských zdrojů a sociální rozvoj** (323,3 mil. EUR). V rámci této prioritní oblasti je upírána pozornost zejména na projekty zaměřené na podporu sociálního začleňování osob ohrožených sociálním vyloučením, prosazování rovnosti mezi muži a ženami, ochranu ohrožených dětí a mládeže a na iniciativy v oblasti veřejného zdraví. Prostřednictvím FM Norska jsou pak navíc podporovány i přeshraniční aktivity či institucionální spolupráce (*This is EFTA 2013, 2013*). Největší pozornost je ovšem věnována otázce **životního prostředí**, čemuž odpovídá i celková suma finančních prostředků alokována do této oblasti dosahující hodnoty 643,9 mil. EUR, což činí více než *třetinu* celkové výše podpory FM EHP/Norska na léta 2009 - 2014⁴². Na poli životního prostředí jsou tyto prostředky rozděleny mezi čtyři samostatné prioritní oblasti⁴³ - *ochrana a management životního prostředí* (151,6 mil. EUR) a *změna klimatu a obnovitelná energie* (209,4 mil. EUR) stanovené v rámci FM EHP a dále pak *zachycování a ukládání uhlíku* (184 mil. EUR) a *ekologické inovace v průmyslu* (98,9 mil. EUR) stanovené v rámci FM Norska. Jak je zřejmé také z grafu 4.2, z těchto výše zmíněných „zelených“ prioritních oblastí je nejvíce prostředků uvolněno na **boj proti klimatickým změnám a podporu energie z obnovitelných zdrojů**. Z objemu vyčleněných prostředků lze usoudit, že těmto tématům je v aktuálním období přikládána velká důležitost. Klíčovou oblastí podpory je i **ochrana kulturního dědictví**, na

⁴² V některých zemích (např. v Polsku, Portugalsku, Rumunsku či Španělsku) se dokonce výše podpory v oblasti životního prostředí pohybuje v rozmezí 40 až 50 % jejich celkové alokace na současné období (*EEA and Norway Grants – administrative Annual Report 2012, 2013*)

⁴³ Tyto čtyři prioritní oblasti zahrnují celkem 11 programových oblastí (z celkem 32 programových oblastí vymezených v rámci obou mechanismů) (viz příloha 3 a 4).

kteřou je věnována poměrně rozsáhlá částka ve výši 188,6 mil. EUR, což je třetí nejvyšší částka dle prioritních oblastí. Státy ESVO/EHP se rovněž soustředí na poskytování pomoci v oblasti **rozvoje občanské společnosti**, která je zaměřena výhradně na podporu nevládních neziskových organizací v přijímajících státech. Z výše prostředků, která je prostřednictvím FM EHP vyhrazena na tuto prioritní oblast (146,7 mil. EUR), vyplývá, že nevládní organizace se těší relativně široké podpoře ze strany dárcovských států ESVO/EHP a posilování občanské společnosti lze tedy také zařadit mezi důležité oblasti podpory.

Projekty jsou z FM EHP/Norska v letech 2009 - 2014 podporované skřze **programy**, jejichž tvorba byla v přijímajících státech zahájena na konci roku **2011**. V tomto období se dárci ESVO/EHP s příjemci pomoci dohodli na vytvoření **146 programů**, z nichž bylo do konce roku 2012 **schváleno celkem 59 programů** a dalších **63 programů** bylo **předloženo** donorům ESVO/EHP **ke schválení** (*EEA and Norway Grants – administrative Annual Report 2012, 2013*). V rámci programů schválených dárcovskými státy jsou posléze vyhlašovány časově omezené **výzvy**, jejichž prostřednictvím jsou vybírány projekty naplňující cíle těchto programů. Projekty vybrané k podpoře pak mohou být **realizovány** až do konce roku **2016** (*This is EFTA 2013, 2013*). Z FM EHP/Norska byla do konce roku 2012 **vyplacena** celková suma finančních prostředků v hodnotě **21,3 mil. EUR**, přičemž 20,8 mil. EUR z této částky bylo vyplaceno v roce 2012⁴⁴ (*EEA and Norway Grants – administrative Annual Report 2012, 2013*). Relativně nízký objem vyplacených prostředků lze odůvodnit tím, že se FM EHP/Norska nachází teprve v počáteční fázi v rámci celého programového cyklu.

4.2 Obchodní a investiční vztahy

V následující části práce bude kvantifikována vzájemná ekonomická závislost mezi oběma integračními celky v oblasti obchodu se zbožím a službami s důrazem na teritoriální a komoditní strukturu vývozu a dovozu zboží a služeb. Vyjma současné podoby vzájemných obchodních vztahů je nutno poukázat také na vzájemné investiční vztahy, popsán bude zejména vývoj přímých zahraničních investic v posledních letech a jejich současný stav na území obou stran.

4.2.1 Obchod se zbožím

EU a ESVO mezi sebou udržují velmi silné obchodní vazby, přičemž vzájemná spolupráce obou těchto celků má klíčový význam zejména *pro zemi ESVO*, pro které EU jako

⁴⁴ Zbývajících 0,5 mil. EUR bylo vyplaceno Bulharsku a Litvě v roce 2011.

celek představuje **největšího zahraničně-obchodního partnera**. Tuto skutečnost potvrzuje i fakt, že celkový objem zahraničního obchodu zemí ESVO v roce 2011 dosáhl výše 527 mld. EUR, přičemž téměř **70 %** svého obrátu tyto země realizovaly s EU, což v hodnotovém vyjádření představovalo částku 368 mld. EUR. Podíl EU na celkových exportech ESVO přitom činil 67,3 % a v importech 72,8 %. Nicméně i pro EU je ESVO jako sdružení zemí významným (ale ne nejvýznamnějším) obchodním partnerem⁴⁵, a to i navzdory tomu, že podíl zemí ESVO na celkové hodnotě unijního vývozu (12,1 %), resp. dovozu (11 %) je podstatně nižší, než je tomu v opačném případě (*This is EFTA 2013, 2013*). Z výše uvedených údajů tedy vyplývá, že *závislost zemí ESVO na zahraničním obchodě se svými partnery z EU je mnohem větší než závislost EU na obchodě se zeměmi ESVO*. Vývoj vzájemné obchodní výměny se zbožím z pohledu ESVO v letech 2007-2011 dokumentuje níže uvedený graf 4.3.

Graf 4.3 Vývoj zahraničního obchodu ESVO s EU v letech 2007 - 2011 (mld. EUR)

Zdroj: EFTA – EU Bilateral Trade and Trade with the World (2012), vlastní zpracování

Jak lze pozorovat na grafu 4.3, ve sledovaném období se obrát zahraničního obchodu ESVO s EU meziročně zvyšoval. Výjimku představoval pouze rok 2009, kdy vlivem dopadů ekonomické krize došlo celosvětově k poklesu výroby a obchodu, což se následně výrazně promítlo i do vzájemného obchodu obou těchto seskupení. V důsledku meziročního snížení exportu ESVO do EU o 21,8 % a importu ESVO z EU o 14,6 % klesl objem zahraničního obchodu ESVO s EU o 18,7 %, čímž se oproti roku 2008 propadl o 60,5 mld. EUR na hodnotu 263,9 mld. EUR. Jak je zřetelné také z grafického znázornění vývoje vzájemného obchodu, po prudkém útlumu exportu a importu v roce 2009 nastalo v následujícím roce znovuoživení. V roce 2010 se tedy zahraniční obchod ESVO s EU zotavil, což se odrazilo

⁴⁵ Po USA a Číně je ESVO třetím nejvýznamnějším obchodním partnerem EU s podílem 11,6 % na celkovém obchodě EU.

v opětovném nárůstu exportu (o 18,3 %) i importu (o 17,1 %). Celkový objem zahraniční výměny tak meziročně vzrostl o 17,8 % a dostal se na hodnotu 310,8 mld. EUR. Pozitivní růstový trend byl zachován i v roce 2011, což se projevilo ve zvýšení obratu obchodu ESVO s EU jak v oblasti exportu, tak v oblasti importu. Objem vzájemného obchodu v tomto roce činil 350,5 mld. EUR a jak ilustruje také výše uvedený graf 4.3, touto hodnotou byla překonána doposud nejvyšší úroveň z roku 2008, kdy byl zaznamenán celkový obrat ve výši 324 mld. EUR. Z grafu 4.3 je rovněž patrné, že zahraniční obchod ESVO s EU skončil ve všech sledovaných letech v přebytku, jelikož export vždy dosáhl vyšších hodnot oproti importu. Nejvýraznějšího rozdílu, a tudíž nejvyššího aktiva, bylo dosaženo v roce 2008 (41,5 mld. EUR) (*EFTA – EU Bilateral Trade and Trade with the World, 2012*). V nadcházejících letech sice obchodní bilance také vykazovala přebytky, avšak na nejlepší úroveň z roku 2008 se nevyšplhaly a tento rekord nebyl „pokořen“ ani v roce 2011. Kladné saldo obchodní bilance mělo navíc každoročně vzrůstající tendenci, která byla přerušena pouze v období nejhlubší krize v roce 2009, nicméně v následujícím roce byla opět obnovena.

Pro EU je nejdůležitějším obchodním partnerem ze zemí ESVO **Švýcarsko**. Tato alpská země dokonce patří mezi **největší obchodní partnery EU** vůbec, což potvrzuje také skutečnost, že v roce 2011 svým podílem 6,6 % na celkové hodnotě obchodní výměny EU obsadila v žebříčku obchodních partnerů EU **čtvrté místo** (za USA, Čínou a Ruskem). Švýcarsko zaujímá *významné postavení* zejména v *exportech EU*, čemuž odpovídá i jeho umístění mezi nejvýznamnějšími destinacemi pro unijní export, kde se ve zmíněném roce zařadilo na *třetí pozici*, čímž předstihlo Rusko. Ze zemí ESVO však tento stát nefiguroval jako největší dovozce do EU, neboť se umístil „až“ na celkové páté příčce, tedy v těsném závěsu za Norskem, které skončilo o příčku výše. **Norsko** se rovněž řadí mezi **přední obchodní partnery EU**. V rámci žebříčku největších partnerů EU se totiž spolu se Švýcarskem vešlo do první pětky, když svou podílovou účastí v obratu EU dosahující úrovně 4,4 % obsadilo **pátou** nejsilnější **pozici** v zahraničním obchodě EU, čímž se umístilo hned za Švýcarskem. Zatímco Švýcarsko a Norsko si drží klíčové postavení mezi obchodními partnery EU, pozice zbývajících dvou zemí ESVO je velmi slabá. Island a Lichtenštejnsko se svým zanedbatelným podílem na celkovém obchodě EU⁴⁶ zaujaly ve zmíněném roce 65. a 80. místo v pořadí mezi nejdůležitějšími obchodními partnery EU (*Top Trading Partners, 2012*). Co se týče opačného pohledu, tak hlavní obchodní partnery ESVO z jednotlivých zemí EU včetně jejich podílu na exportu, importu a celkovém obratu tohoto uskupení uvádí tabulka 4.1.

⁴⁶ V obou případech nepřevyšující úroveň 0,1 %.

Tab. 4.1 Nejvýznamnější partneři ESVO z členských států EU dle podílu v exportu, importu a celkovém obratu ESVO v roce 2011 (%)

Pořadí	Export		Import		Obrat	
1.	Německo	16,2	Německo	25,6	Německo	20,2
2.	Velká Británie	14,4	Itálie	7,8	Velká Británie	10,0
3.	Francie	7,0	Francie	6,8	Francie	6,9
4.	Nizozemsko	6,6	Švédsko	4,9	Itálie	6,4
5.	Itálie	5,4	Nizozemsko	4,3	Nizozemsko	5,6

Zdroj: This is EFTA 2013 (2013), vlastní zpracování

Z tabulky 4.1 je zřejmé, že z hlediska obratu je **největším obchodním partnerem ESVO** jednoznačně **Německo**, se kterým státy ESVO v roce 2011 realizovaly přes *pětinu* (20,2 %) své zahraniční obchodní výměny. Německo si přitom udržuje *dominantní postavení v obou směrech*, přičemž s velkým předstihem před ostatními státy EU vede především v oblasti *importu do ESVO*, na celkovém importu má zhruba *čtvrtinový* podíl (25,6 %). Silné zastoupení Německa je patrné také z porovnání pozice dalších obchodních partnerů ESVO v importu, například podíl druhé Itálie na celkovém importu do ESVO je o více než dvě třetiny nižší (7,8 %). Jak bylo zmíněno, do Německa směřuje největší část exportu ESVO (16,2 %), po něm však jen s nepatrným odstupem následuje **Velká Británie** (14,4 %), která tak rovněž zaujímá *významné postavení mezi odběrateli exportu ESVO*. Význam Německa a Velké Británie jako exportních teritorií dokazuje také fakt, že podíl Francie jakožto třetího největšího exportního partnera ESVO je oproti podílu těchto zemí přibližně poloviční (7 %). Zatímco však zahraniční obchod ESVO s Německem v důsledku převisu importu nad exportem vykazuje zápornou bilanci, tak v obchodu s Velkou Británií si ESVO zachovává vysoce přebytkovou bilanci. Je to zapříčiněno tím, že Velká Británie sice představuje druhé největší odbytiště pro export ESVO, avšak mezi dovozními partnery ESVO v rámci EU jí patří až šesté místo. Markantní rozdíl mezi objemem exportu a importu pak vysvětluje výrazný přebytek obchodní bilance. Zahraniční obchod ESVO s Velkou Británií dokonce zaznamenává nejpříznivější výsledky.

V návaznosti na výše uvedené lze tedy konstatovat, že zahraniční obchod ESVO je teritoriálně orientován převážně na Německo a Velkou Británii. Zhruba *třetinový podíl Německa a Velké Británie na celkovém obratu ESVO* svědčí o vysoké míře provázanosti zahraničního obchodu ESVO s těmito zeměmi, především pak s Německem. Pozice Německa vyniká zejména v obchodě EU se Švýcarskem, zatímco Velká Británie má větší váhu v obchodě EU s Norskem (*This is EFTA 2013, 2013*). Z výše uvedené tabulky 4.1 je vidět, že

na předních místech mezi hlavními obchodními partnery ESVO figurují rovněž *Francie, Itálie* či *Nizozemsko*, které spolu s Německem a Velkou Británií představují *polovinu zahraničního obchodu ESVO*. Podíl ostatních zemí EU na obratu ESVO se pohybuje pod hranicí 4 % a objem vzájemné obchodní výměny mezi ESVO a těmito státy je tedy vzhledem k celkovému objemu zahraničního obchodu ESVO minimální až zanedbatelný.

Co se týká komoditního složení vzájemné obchodní výměny se zbožím, tak zatímco v importu EU z ESVO zaujímají významné postavení jak produkty zpracovatelského průmyslu, tak primární produkty, tak v exportu EU do ESVO hraje primární sféra jen okrajovou roli a exportu vévodí zpracovatelské výrobky. Bližší komoditní skladbu zahraničního obchodu EU s ESVO předkládá následující tabulka 4.2.

Tab. 4.2 Vybrané komodity v obchodě EU s ESVO dle podílu na celkovém exportu a importu EU do a z ESVO v roce 2011 (%)

Název položky	Export	Import
Zemědělské výrobky	6,1	5,3
Minerální paliva	7,2	38,5
Chemikálie	14,9	18,5
Stroje a dopravní zařízení	27,7	12,1

Zdroj: EFTA – EU Bilateral Trade and Trade with the World (2012), vlastní zpracování

Jak demonstruje výše uvedená tabulka 4.2, *hlavní a nosnou položkou exportu EU do ESVO* jsou **stroje a dopravní zařízení**, které reprezentují téměř *třetinu* (27,7 %) celkového exportu EU do tohoto uskupení. Z ostatních komodit stojí za zmínku rovněž **chemikálie**, jejichž podíl (14,9 %) je sice ve srovnání s podílem majoritní položky exportu EU do ESVO téměř poloviční, lze je ovšem také zařadit k důležitým exportním artiklům. Údaje v tabulce 4.2 dále potvrzují *nízkou váhu exportu primární produkce* (zemědělské výrobky, minerální paliva) ve prospěch produkce zpracovatelského průmyslu, což už bylo ostatně zmíněno výše. Z pohledu do tabulky 4.2 je také vidět, že stěžejní podíl na importu EU z ESVO zaujímají **minerální paliva** (38,5 %), čímž představují jednoznačně *nejvýznamnější komoditu dováženou do EU z ESVO*. Minerální paliva, tedy ropa a zemní plyn, jsou tradiční komoditní položky norského exportu, z čehož lze usoudit, že největší podíl na dovozu těchto komodit do EU má právě *Norsko*. Primární úlohu ropy a zemního plynu v norském exportu dokládá i fakt, že na celkovém exportu Norska do EU se tato paliva podílejí ze 75 % (*EFTA States' Trade with the EU-27, 2012*). Předmětem dovozu do EU z ESVO jsou také **chemikálie či stroje a dopravní zařízení**, které se hojně dovážejí především ze Švýcarska. Tyto tři výše zmíněné

nejsilnější komoditní položky (paliva, chemikálie a stroje a dopravní zařízení) dohromady reprezentují téměř **70 %** hodnoty veškerého unijního dovozu z ESVO.

4.2.2 Obchod se službami

Předmětem obchodu mezi oběma seskupeními je sice zejména zboží, avšak služby také představují důležitý prvek jejich vzájemné obchodní spolupráce. Navzdory tomu, že objem obchodu se zbožím významně převyšuje objem obchodu se službami⁴⁷, podíl zemí ESVO na celkovém obratu zahraničního obchodu EU se službami dosahuje vyšší úrovně než podíl na celkovém obchodě se zbožím. V roce 2011 tento podíl činil 15,6 %, což v absolutních číslech odpovídalo sumě 169,5 mld. EUR. Tímto podílem tak **ESVO** jako celek obsadilo **druhé místo** (po USA) mezi **největšími partnery EU v oblasti obchodu se službami** (*This is EFTA 2013, 2013*). Obchod se službami evropské sedmadvacítky s jednotlivými zeměmi ESVO v témže roce pak podchycuje tabulka 4.3.

Tab. 4.3 Obchod se službami EU se zeměmi ESVO v roce 2011 (mil. EUR)

Země	Obrat	Export	Import	Saldo
Švýcarsko	135 047	80 305	54 742	25 563
Norsko	32 454	20 984	11 470	9 514
Island	1007	292	715	-423
Lichtenštejnsko	996	640	356	284

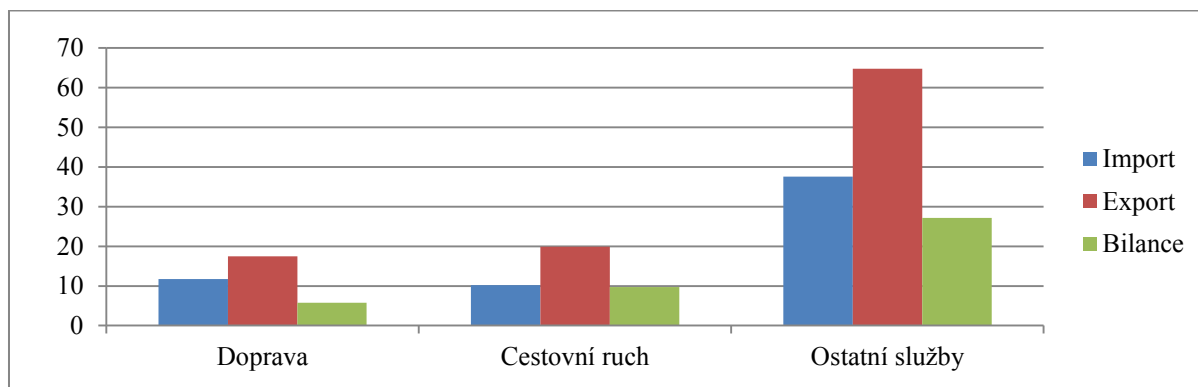
Zdroj: Eurostat (2013), vlastní zpracování

Při pohledu do tabulky 4.3 lze v teritoriální struktuře obchodu se službami shledat podobnost s teritoriální strukturou obchodu se zbožím, neboť i v této oblasti si dle objemu realizovaného obchodu **Švýcarsko** udržuje prvenství jako **největší obousměrný obchodní partner EU ze zemí ESVO**. Obrat vzájemné obchodní výměny EU se Švýcarskem v oblasti služeb dosáhl v roce 2011 objemu 135 mld. EUR, kterým byla *více než čtyřikrát převyšena* hodnota obchodu EU s *druhým Norskem*, což jen podtrhuje jeho výraznou dominanci v obchodních vztazích EU s ESVO. Proporčně významná je ovšem i obchodní výměna EU se zmíněným Norskem. Objem obchodu uskutečněného mezi EU a Islandem či Lichtenštejnskem je však ve srovnání s ostatními státy ESVO mnohonásobně nižší a ve vztahu k celkové hodnotě obchodu EU s ESVO tudíž zanedbatelný. Z tabulky 4.3 si lze rovněž povšimnout, že ve zmíněném roce EU se všemi svými partnery z ESVO až na Island docílila v obchodě se službami aktivní bilance. Ze zemí EU je pak pro ESVO, podobně jako

⁴⁷ Hodnota obchodu se službami je v porovnání s hodnotou obchodu se zbožím zhruba poloviční.

v obchodě se zbožím, *největším exportním teritoriím Německo*, které zároveň figuruje i jako *hlavní dodavatel služeb* do ESVO. V roce 2011 se Německo na celkovém obchodě ESVO s EU v oblasti služeb podílelo téměř jednou *pětinou*, což v absolutním vyjádření představovalo hodnotu 31,6 mld. EUR (Eurostat, 2013a). Položky, které jsou předmětem vzájemné obchodní výměny EU s ESVO v oblasti služeb, zobrazuje v základním členění na dopravní služby, služby v cestovním ruchu a ostatní služby graf 4.4.

Graf 4.4 Odvětvová struktura obchodu EU s ESVO v roce 2011 (mld. EUR)

Zdroj: Eurostat (2013a), vlastní zpracování

Jak jednoznačně vyplývá z grafu 4.4, skupinou nejvíce exportovaných i importovaných služeb jsou **ostatní služby**, které se na celkovém obchodě EU s ESVO v oblasti služeb podílí zhruba ze *dvou třetin*. Do této skupiny spadá poměrně široká škála služeb jako jsou *telekomunikační služby, služby v oblasti stavebnictví, pojišťovací a finanční služby, služby v oblasti informačních technologií, licenční poplatky a ostatní služby obchodní povahy*⁴⁸, které v rámci této oblasti služeb registrují nejvyšší hodnoty v dovozní a především vývozní části a podílejí se tak nejvýraznější měrou (téměř 60 %) na kladném saldu obchodní bilance EU s ESVO ve skupině ostatních služeb. Významnější pozici v této skupině zaujímají rovněž služby *finanční či počítačové a informační služby*, na něž připadá přibližně stejná úroveň podílu ve vztahu k celkovému obchodu s ostatními službami ve výši cca 10 %. V roce 2011 nevyzněla bilance kladně ve prospěch EU pouze při vzájemném obchodování se službami v oblasti pojišťovnictví a u licenčních poplatků, které ve zmíněném roce tvořily jediné deficitní položky v bilanci ostatních služeb (*viz příloha 5*). V odvětvové struktuře představují zbylou minoritní část obchodu EU s ESVO služby v oblasti *cestovního ruchu a dopravy*, u

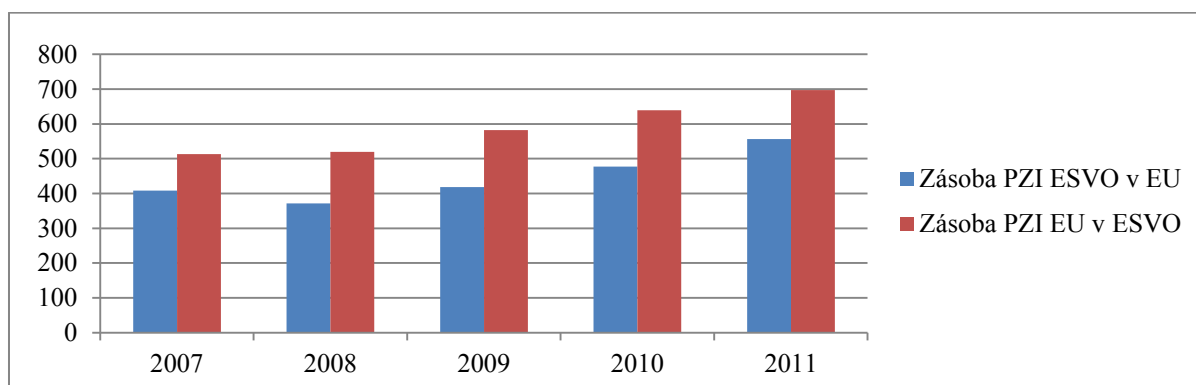
⁴⁸ Ostatní obchodní služby zahrnují obchodní operace se zbožím a ostatní služby spojené s obchodem, služby operativního leasingu a zejména různé obchodní, odborné a technické služby (např. právní služby, reklama a průzkum trhu, výzkum a vývoj apod.).

kterých byl v témže roce z pohledu EU, obdobně jako u převažující skupiny ostatních služeb, evidován převis exportu nad importem, což lze ostatně také názorně vidět na grafu 4.4.

4.2.3 Přímé zahraniční investice

EU rovněž představuje klíčovou destinaci přímých zahraničních investic (PZI) zemí ESVO. Celkový objem prostředků investovaných zeměmi ESVO v EU formou PZI dosáhl v roce 2011 hodnoty 555,5 mld. EUR, čímž bylo zaznamenáno meziroční zvýšení o bezmála 17 %. Vývoj celkového stavu zásob PZI jedné strany na území druhé strany v letech 2007 - 2011 následně znázorňuje graf 4.5.

Graf 4.5 Stav PZI ESVO v EU, resp. EU v ESVO v letech 2007 - 2011 (mld. EUR)

Zdroj: Eurostat (2013b)

Z grafu 4.5 lze vyčíst, že ve sledovaném období docházelo k postupnému zvyšování zásob PZI na obou stranách. Jediným zlomovým rokem, v jehož rámci byl v komparaci s rokem předchozím zaznamenán pokles zásob PZI ESVO v EU, byl rok 2008. Údaje zachycené na grafu 4.5 však signalizují opětovné obnovení stoupající tendence v roce 2009. U zásob PZI EU v ESVO byl růstový trend zachován i v krizovém období, avšak v jeho průběhu se v ESVO stav PZI unijního původu zvýšil jen nepatrně. V roce 2011 se celkový stav těchto zásob vyšplhal na úroveň 697,3 mld. EUR, přičemž až **88,4 %** z této sumy absorbovalo **Švýcarsko**. Z uvedeného plyne, že v rámci ESVO zastává Švýcarsko pozici **nejatraktivnější země** pro PZI EU. Firmy z EU pokládají za investičně přitažlivé místo také *Norsko*, i když zde koncentrují daleko nižší objem svých investic v porovnání se Švýcarskem. Norsko za tentýž rok pokrylo zhruba 11 % z celkových zásob unijních investic evidovaných v ESVO v tomto roce, z čehož lze vyvodit, že zbývající necelé 1 % připadlo na Island a Lichtenštejnsko, kde se tedy investoři z EU příliš neangažují. Naopak v očích investorů z ESVO je **nejatraktivnější lokalitou** z EU **Německo**, ale k zajímavým teritoriím pro

realizaci svých investic řadí firmy z ESVO taktéž *Francii či Velkou Británií*. V roce 2011 připadala na tuto trojici evropských zemí téměř *třetina* (cca 31,3 %) celkové částky PZI ESVO evidovaných v EU v tomto roce (*Eurostat, 2013b*). Co se odvětvové struktury týče, tak investiční aktivity se na obou stranách soustřeďují především do **sektoru služeb**, v jejichž rámci je největší zájem projevován o **finanční a pojišťovací činnosti** (*Eurostat, 2013c*).

4.2.4 Výhledy do budoucna

Jak bylo demonstrováno na číselných údajích v předcházejících částech práce, země ESVO přikládají obchodnímu i investičnímu partnerství s EU velký význam a do budoucna lze na tomto poli mezi oběma seskupeními očekávat další prohlubování vzájemného pouta. Ve skutečnosti existuje několik *různých scénářů*, jakými se může jejich spolupráce dále ubírat. Jednou z možností je **zachování současné úrovně vzájemných vztahů** EU s Norskem, Islandem a Lichtenštejnskem sdružených v ESVO na základě **Dohody o EHP** a švýcarsko-unijních vztahů na základě sady **bilaterálních dohod**. Možnou alternativou je taktéž nahrazení souboru dvoustranných smluv mezi EU a Švýcarskem Dohodou o EHP, čili **přidružení Švýcarska k EU** a jejím členským státům **prostřednictvím EHP**, kterého se tato alpská země jakožto jediný člen ESVO neúčastní. V neposlední řadě nelze jako další variantu budoucího vývoje opomenout zmínit i **začlenění zemí ESVO do struktur EU**. Rozšiřování EU na úkor ESVO by ovšem vedlo ke snižování členské základny ESVO, což by mohlo postupem času ohrozit samotnou existenci této integrační organizace, v dalších letech totiž s velkou pravděpodobností nelze očekávat přistoupení nových členů do ESVO. U zemí ESVO/EHP by důvodem k přestupu do EU mohla být mimo jiné i rostoucí nespokojenost se svým postavením v rámci EHP spočívající především v omezené možnosti ovlivňovat tvorbu unijní legislativy v oblasti vnitřního trhu EU, kterou posléze musí dodržovat, což je důsledkem jejich nečlenství v EU.

Ze všech zemí ESVO má nejbližší k integraci do unijního bloku Island, který má v současné době jako jediný stát ESVO status kandidátské země EU. Tento severoevropský ostrov však dlouhou dobu zdráhal do EU vstoupit zejména z důvodu akceptování společné rybolovné politiky a následného zpřístupnění svých výsostných vod ostatním členským státům EU. Podnětem ke změně postoje ke členství v EU se stala finanční a ekonomická krize, kterou byla islandská ekonomika zasažena v roce 2008 (*Euroskop, 2010*). Až tato krize, která byla spojena s bankrotem největších bank v této zemi, přiměla Island k úvahám o vstupu do EU jako o východisku z této krize. Oficiální přihláška ze strany Islandu byla EU

předložena v červenci 2009 a o zahájení přístupových rozhovorů bylo rozhodnuto v červenci následujícího roku (*European Commission, 2013*). Negociace s Islandem o přistoupení k evropské sedmadvacítce probíhají poměrně rychlým tempem. Jeho vstup do EU navíc usnadňuje i ta skutečnost, že participuje na vnitřním trhu EU skrze EHP, což znamená, že většinu unijního práva v této oblasti již převzal. Za dva roky přístupových rozhovorů se tak Islandu podařilo z celkového počtu 35 přístupových kapitol otevřít 27 kapitol a 11 z nich předběžně uzavřít (*Financial Times, 2013*). Lze ovšem předpokládat, že dojde k výraznému zpomalení doposud bezproblémového negociačního procesu, neboť na islandské cestě do EU zbývá ještě otevřít mimo jiné i nejožehavější kapitolu týkající se problematiky rybolovu (*BusinessInfo, 2013a*). Budou-li přece jen přístupová jednání zdárně dotažena do konce, lze předpokládat, že s velkou pravděpodobností vstup této země do EU ztroskotá na veřejném mínění. V poslední době totiž v souvislosti s problémy EU a zejména eurozóny na jedné straně a postupným zotavováním islandské ekonomiky na straně druhé atraktivita EU pro Island'any stále klesá, což potvrzují i výsledky nejnovějších průzkumů veřejného mínění. To, že mezi islandským obyvatelstvem převládá skepticismus vůči EU, ukázaly ostatně také výsledky průzkumu organizace Gallup, který byl proveden v březnu tohoto roku. Podle tohoto průzkumu se ke členství v EU stavělo odmítavě 58,5 % obyvatel. Pro integraci do EU se vyslovila pouze čtvrtina (25,1 %) Island'anů a zbylá část populace pak vyjádřila nerozhodné stanovisko (*Iceland slows down enlargement talks, 2013*). K integraci do EU nejsou navíc nakloněny ani vítězné strany dubnových parlamentních voleb (*Euractiv, 2013*), a proto lze předpokládat, že tato ostrovní země nadále setrvá v řadách ESVO.

Skeptický postoj ke členství v EU zaujímá také norská veřejnost. Jak už bylo dříve uvedeno, tato skandinávská země se už v minulosti opakovaně pokoušela o začlenění k tomuto „bruselskému klubu“, ovšem Norové se v referendu pokaždé k EU otočili zády. Důvodem nevstoupení Norska do EU byla především obava tamních obyvatel z případného omezení rybolovu a zemědělství jakožto důležitých zdrojů jejich obživy. Atmosféra a postoje Norů ke členství do EU se však od té doby nikterak nezměnily, ba naopak v poslední době se v souvislosti s dluhovou krizí některých států EU počet odpůrců vstupu do této integrace v zemi zvýšil. Nejnovější průzkumy odhalily, že s přistoupením do EU nesouhlasí přibližně dvě třetiny Norů (*BusinessInfo, 2013b*). Z těchto průzkumů tak dále vyplynulo i to, že pro obyvatelstvo je začlenění Norska do vnitřního trhu EU prostřednictvím EHP dostačující. Lze tedy předpokládat, že se vzájemná spolupráce Norska s EU bude i nadále odvíjet touto cestou, neboť jeho brzké členství v EU je vysoce nepravděpodobné.

Podobně jako Norsko taktéž Švýcarsko dříve usilovalo o integraci do EU, ale vzhledem k zamítavému stanovisku švýcarských voličů k Dohodě o EHP byla žádost o vstup k unijnímu bloku podaná v roce 1992 „zmražena“, nikdy ovšem nebyla oficiálně stažena (*BusinessInfo, 2012b*). Navzdory tomu není v současnosti švýcarská veřejnost členství v EU příliš nakloněna a nedůvěra k EU se navíc vlivem evropské dluhové krize, stejně jako u ostatních zemí ESVO, dále prohloubila. Dle průzkumů veřejného mínění tak jen zhruba každý desátý Švýcar (11 %) „touží“ být součástí EU (*BBC, 2012*). Do budoucna s velkou pravděpodobností nebudou obnovena ani jednání o vstupu do EHP, neboť spolupráce mezi EU a Švýcarskem v klíčových oblastech hospodářství je už upravena v rámci bilaterálních dohod, a tudíž z hospodářského hlediska ztrácí vstup do EHP pro tuto zemi význam. Švýcaři tak vnímají bilateralismus jako nejlepší řešení a očekává se, že vzájemná spolupráce mezi EU a Švýcarskem bude v tomto duchu pokračovat i nadále.

Jediným státem ESVO, který po členství v EU doposud nikdy neprahl, je Lichtenštejnsko. Od roku 1924 existuje mezi Lichtenštejnskem a Švýcarskem celní a monetární unie, z čehož vyplývá, že jejich ekonomiky jsou velmi úzce propojeny (*EEAS, 2013*). Vzhledem k silným vazbám se dá tedy očekávat, že rozhodne-li se někdy Švýcarsko vstoupit do EU, Lichtenštejnsko bude jeho krok následovat. Nicméně vzájemná propojenost nebrání Lichtenštejnsku v tom, aby činilo vlastní rozhodnutí nezávisle na Švýcarsku, což ostatně už dokázalo v polovině devadesátých let, když se i bez svého souseda rozhodlo zapojit do projektu EHP. Lichtenštejnsko sice eventuální vstup do EU nevylučuje, ovšem v dohledné době integraci k sedmadvacetičlennému evropskému bloku neplánuje (*S&P, 2013*). Země tak nyní preferuje svůj stávající status, a tak se předpokládá, že i v horizontu několika dalších let bude své vztahy s EU regulovat na bázi Dohody o EHP.

5 Závěr

Západní Evropa se po druhé světové válce rozštěpila do dvou skupin zemí. První skupina zemí sdružených v EHS se rozhodla pro velmi těsnou spolupráci, jejímž cílem bylo vytvoření politické unie jakožto nejvyššího stadia integrace. Zakladatelské země EHS byly navíc ochotny na tuto integrační organizaci delegovat část svých svrchovaných pravomocí. Naproti tomu druhá skupina zemí integrovaných v ESVO, které vzniklo jako odezva na založení EHS, upřednostnila volnější spolupráci založenou čistě na ekonomické platformě při zachování plné suverenity členských zemí.

Vzhledem k tomu, že od počátku zakladatelé ESVO vytvářeli geograficky nepropojený celek, jenž byl seskupen okolo jádra tvořeného zeměmi EHS, obchod mezi státy ESVO se nerozvíjel tak dynamicky jako obchod v rámci EHS. Členská základna ESVO se navíc vyznačovala také nesourodostí z hlediska ekonomické úrovně. Zejména tyto skutečnosti, spolu s nezájmem EHS o navázání užších kontaktů s ESVO jako celkem v šedesátých letech, vedly řadu zemí ESVO k tomu, že začaly zvažovat svůj vstup do EHS. Paradoxně jako první prezentovala svůj záměr vstoupit do ES Velká Británie, která byla strůjcem ESVO. Její vstup do ES ovšem dvakrát ztroskotal na vetu francouzského prezidenta de Gaulla, a tak teprve po odchodu tohoto odpůrce britského členství v ES z prezidentské funkce byla Francie ochotna tuto zemi do ES „vpustit“.

Spolu s Velkou Británií rozšířilo řady ES v sedmdesátých letech také Dánsko, čímž se váha ESVO pro jeho zbývající členy výrazně snížila. Naopak váha ES se pro ně vstupem těchto zemí z ekonomického hlediska zvýšila, a tak začaly vyvíjet intenzivnější snahy o navázání hlubších vazeb s ES, které nakonec vyústily v podepsání bilaterálních dohod, které mezi ES a jednotlivými zeměmi ESVO od roku 1977 (resp. 1984) vytvořily zónu volného obchodu s průmyslovými výrobky. Dalšího významného pokroku bylo dosaženo přijetím Lucemburské deklarace v roce 1984, v níž se poprvé objevila myšlenka vytvořit v Evropě dynamický ekonomický prostor. Bilaterální uspořádání vztahů se navíc přeneslo na multilaterální úroveň, čímž vztahy mezi oběma integračními celky dostaly novou dimenzi.

Snahy ESVO o užší spolupráci s EU tak nakonec v roce 1994 vedly až k vytvoření EHP, na němž ze států ESVO v současnosti participují pouze Norsko, Island a Lichtenštejnsko, neboť účast Švýcarska v EHP odmítli jeho občané v povinném referendu. Rakousko, Švédsko a Finsko upřednostnily plnohodnotné členství v EU, a tak v současné době tvoří ESVO pouze výše zmíněná čtyřčlenná skupina menších zemí. Uvnitř EHP, který

dnes čítá celkově 30 zemí, se tedy obchoduje na bázi čtyř základních ekonomických svobod – volného pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu. Švýcarsko se po neúspěšném referendu ohledně členství v EHP rozhodlo zajistit si volný obchod se státy EU formou bilaterálních dohod.

Země ESVO/EHP se ovšem výměnou za možnost využívat výhody vnitřního trhu EU zavázaly skrze finanční mechanismy přispívat ke zmírňování socio-ekonomických nerovností v rámci EHP. V aktuálním období let 2009 až 2014 země ESVO/EHP „sponzorují“ prostřednictvím dvou finančních nástrojů celkem 15 ekonomicky slabších zemí EU přistoupivších v letech 2004 a 2007, přičemž post absolutně největšího příjemce finanční pomoci ze strany dárců ESVO/EHP zastává Polsko, pro které je na současné období vyčleněna téměř třetina celkové částky alokované v rámci obou finančních instrumentů, hodnotově tedy 578,1 mil. EUR (*viz subkapitola 4.1, graf 4.1*). Naopak největším poskytovatelem pomoci ze zemí ESVO/EHP je bezesporu Norsko, což dokládá i jeho podíl na celkové alokaci obou finančních mechanismů ve výši 97 %. Mezi nejhojněji podporované oblasti v tomto období pak patří zejména lidský a sociální rozvoj, velká pozornost je ovšem upírána také směrem k otázce životního prostředí.

Co se týče vzájemných obchodních vztahů mezi oběma integračními celky, tak pro země ESVO je EU jako celek jednoznačně nejvýznamnějším obchodním partnerem, což potvrzuje také skutečnost, že s evropskou sedmadvacítkou realizuje přibližně 70 % svého zahraničního obchodu, přičemž z toho zhruba 20 % připadá na Německo (*viz subkapitola 4.2.1, tabulka 4.1*). Německo představuje nejen nejdůležitější destinaci pro export ESVO, nýbrž figuruje i jako největší dovozce do ESVO. Tato země si přitom udržuje prvenství v obou směrech jak v obchodě se zbožím, tak v obchodě se službami, což svědčí o silné provázanosti ekonomik zemí ESVO zejména s ekonomikou a trhem Německa. Naopak pro EU je ESVO jako celek se zhruba 11,6% podílem na celkovém unijním obchodě třetím nejvýznamnějším obchodním partnerem, z jednotlivých zemí ESVO pak roli klíčového partnera EU plní zejména Švýcarsko, které se dokonce umísťuje na předních příčkách mezi největšími obchodními partnery EU vůbec (*viz subkapitola 4.2.1*), což jen podtrhuje význam této alpské země pro trhy zemí sedmadvacíčlenného bloku. Z teritoriálního hlediska je situace obdobná taktéž v oblasti přímých zahraničních investic, neboť pro země EU je investorsky nejatraktivnější destinací Švýcarsko a pro země ESVO naopak Německo.

Co se týče možného budoucího vývoje vzájemných vztahů mezi EU a zeměmi ESVO, lze předpokládat, že se budou nadále odvíjet na bázi Dohody o EHP, v případě Švýcarska pak

na bázi bilaterálních dohod. Ačkoliv často diskutovanou variantou budoucího vývoje je také otázka vstupu zemí ESVO do EU, v nejbližších letech pravděpodobně k rozšíření EU o tyto země nedojde. Island sice pod tíhou dopadů finanční a ekonomické krize v roce 2009 podal přihlášku ke vstupu do EU, ovšem v souvislosti s dluhovou krizí a postupnou regenerací islandské ekonomiky nesouhlas lidu se členstvím v EU dle nejnovějších průzkumů roste. Po vítězství euroskeptických politických stran v dubnových volbách se navíc tato země členství v EU vzdaluje, a tudíž lze s velkou pravděpodobností očekávat, že se nakonec Islandu „brány Bruselu neotevřou“.

Seznam použité literatury

Tištěné zdroje

ABRAMS, Richard K. *The Impact of the European Community's internal market on the EFTA*. Washington: International Monetary Fund, 1990. ISBN 978-1-55775-174-4.

BALDWIN, Richard a Charles WYPLOSZ. *Ekonomie evropské integrace*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1807-1.

CIHELKOVÁ, Eva. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Praha: C.H.Beck, 2003. ISBN 80-7179-804-5.

FAJMON, Hynek. 50 let od založení Evropského sdružení volného obchodu. In: FAJMON, Hynek, et al. *Vznik EFTA: Padesát let poté*. Praha: Centrum pro politiku a ekonomiku, 2010, s. 11-18. ISBN 978-80-865547-91-6.

HNÁT, Pavel. ESVO jako alternativní forma integrace v Evropě. In: FAJMON, Hynek, et al. *Vznik EFTA: Padesát let poté*. Praha: Centrum pro politiku a ekonomiku, 2010, s. 19-34. ISBN 978-80-86547-91-6.

JANKŮ, Martin a Linda JANKŮ. *Politické a právní základy evropských integračních seskupení*. Praha: C.H.Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-323-3.

SCHELLE, Karel, et al. *Historie integračních koncepcí a jejich vyústění v realitě EU*. Ostrava: KEY Publishing, 2007. ISBN 978-80-87071-53-3.

SVOBODA, Pavel. *Právo vnějších vztahů EU*. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-352-3.

WAISOVÁ, Šárka, et al. *Regionální integrační procesy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-232-5.

ZLÝ, Bohumír, et al. *Integrační procesy ve světové ekonomice*. Ostrava: VŠB-TUO, 2004. ISBN 80-248-0592-8.

Internetové zdroje

BRITISH BROADCASTING CORPORATION. *Sceptical Swiss locked into EU's embrace* [online]. 6. 12. 2012 [cit. 2013-04-27]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-20579029>

BUSINESSINFO. *Island: Zahraničně-politická orientace* [online]. 8. 4. 2013a [cit. 2013-04-26]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/island-zahranicne-politicka-orientace-18897.html>

BUSINESSINFO. *Norsko: Ekonomická charakteristika země* [online]. 18. 9. 2012a [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/norsko-ekonomicka-charakteristika-zeme-18919.html>

BUSINESSINFO. *Norsko: Zahraničně-politická orientace* [online]. 8. 4. 2013b [cit. 2013-04-27]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/norsko-zahranicne-politicka-orientace-18918.html>

BUSINESSINFO. *Švýcarsko: Zahraničně-politická orientace* [online]. 3. 9. 2012b [cit. 2013-04-27]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/svycarsko-zahranicne-politicka-orientace-17953.html>

D-MAPS. *Europe* [online]. ©2007-2013 [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: http://d-maps.com/carte.php?lib=europe_map&num_car=2228&lang=en

EEA GRANTS. *EEA and Norway Grants* [online]. 2013 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://eeagrants.org/Results-data/Results-overview/Documents/Publications/Factsheets/Thematic-factsheets>

EEA GRANTS. *EEA and Norway Grants - administrative Annual Report 2012* [online]. 5. 3. 2013 [cit. 2013-03-31]. Dostupné z: <http://eeagrants.org/Results-data/Results-overview/Documents/Annual-reports/Administrative-annual-reports>

EEA GRANTS. *EEA Grants* [online]. 2013c [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: <http://eeagrants.org/Who-we-are/EEA-Grants>

EEA GRANTS. *Norway Grants* [online]. 2013d [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: <http://eeagrants.org/Who-we-are/Norway-Grants>

EEA GRANTS. *Our organisation* [online]. 2013a [cit. 2013-03-29]. Dostupné z: <http://eeagrants.org/Who-we-are/Our-organisation>

EEA GRANTS. *The EEA and Norway Grants* [online]. 2013b [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: <http://eeagrants.org/Who-we-are>

EFTA. *40th Anniversary of EFTA 1960-2000* [online]. 2000 [cit. 2012-12-30]. Dostupné z: <http://www.efta.int/~media/Files/Publications/EFTA%20Commemorative%20Publications/40th-anniversary.pdf>

EFTA. *EEA Consultative Committee* [online]. ©2013b [cit. 2013-04-26]. Dostupné z: <http://www.efta.int/eea/eea-institutions/eea-consultative-committee.aspx>

EFTA. *EEA Joint Parliamentary Committee* [online]. ©2013a [cit. 2013-05-06]. Dostupné z: <http://www.efta.int/eea/eea-institutions/eea-joint-parliamentary-committee.aspx>

EFTA. *Standing Committee of the EFTA States* [online]. ©2013c [cit. 2013-05-06]. Dostupné z: <http://www.efta.int/eea/eea-institutions/standing-committee.aspx>

EFTA. *EFTA States' Trade with the EU-27* [online]. 2012 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://www.efta.int/~media/Documents/free-trade/trade-statistics/EU.pdf>

EFTA. *Employment* [online]. ©2013d [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: <http://efta.int/eea/policy-areas/flanking-horizontal-policies/employment.aspx>

EFTA. *Flanking and Horizontal Policies* [online]. ©2013f [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: <http://www.efta.int/eea/policy-areas/flanking-horizontal-policies/flanking-horizontal-policies.aspx>

EFTA. *Free Movement of Goods* [online]. 2007 [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: <http://www.efta.int/~media/Files/Publications/Fact%20sheets/EEA%20factsheets/GoodsFactSheet.pdf>

EFTA. *Free Movement of Services* [online]. ©2013e [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: <http://www.efta.int/eea/policy-areas/services.aspx>

EFTA. *Internal Market* [online]. 2007 [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: http://www.efta.int/~media/Files/Publications/Fact%20sheets/EEA%20factsheets/FS_International.pdf

EFTA. *Legal Texts* [online]. 2007 [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: http://www.efta.int/~media/Files/Publications/Fact%20sheets/EEA%20factsheets/FS_Legal.pdf

EFTA. *This is EFTA 2013* [online]. 2013 [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: <http://www.efta.int/~media/Files/Publications/this-is-efta/this-is-efta-2013.pdf>

EURACTIV. *Co by Norsku pristoupení k EU vlastně přineslo?* [online]. 11. 2. 2004 [cit. 2012-12-31]. Dostupné z: <http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/analyza/co-by-norsku-pristoupeni-k-eu-vlastn-prineslo>

EURACTIV. *Island se po volbách vzdaluje členství v EU* [online]. 30. 4. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/island-se-po-volbach-vzdaluje-clenstvi-v-eu-010798>

EUROPEAN COMMISSION. *EFTA - EU Bilateral Trade and Trade with the World* [online]. 29. 11. 2012 [cit. 2013-04-07]. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113481.pdf

EUROPEAN COMMISSION. *Iceland* [online]. 22. 4. 2013 [cit. 2013-04-25]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/iceland/>

EUROPEAN COMMISSION. *Top Trading Partners* [online]. 12. 1. 2012 [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_122529.pdf

EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE. *Principality of Liechtenstein* [online]. 2013 [cit. 2013-04-27]. Dostupné z: <http://www.eeas.europa.eu/liechtenstein/>

EUROPEAN PARLIAMENT. *Iceland slows down enlargement talks* [online]. 11. 4. 2013 [cit. 2013-04-27]. Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130456/LDM_BRI\(2013\)130456_REV2_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130456/LDM_BRI(2013)130456_REV2_EN.pdf)

EUROSKOP. *Dohoda o Evropském hospodářském prostoru* [online]. 2013 [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/773-dohoda_o_ehp.pdf

EUROSKOP. *Island utopený v dluzích* [online]. 28. 1. 2010 [cit. 2013-04-25]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9008/15222/clanek/island-utopeny-v-dluzich/>

EUROSKOP. *Co je Schengen* [online]. ©2005-2013b [cit. 2013-04-26]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/300/sekce/co-je-schengen/>

EUROSKOP. *Referenda o přistoupení k EU v kandidátských zemích* [online]. ©2005-2013a [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/267/sekce/referenda-o-pristoupeni-k-eu-v-kandidatskych-zemich/>

EUROSTAT. *EU Direct Investment - Main Indicators* [online]. 2013b [cit. 2013-04-23]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/balance_of_payments/data/database

EUROSTAT. *EU Direct Investment Positions, Breakdown by Country and Economic Activity (NACE Rev. 2)* [online]. 2013c [cit. 2013-05-07]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/balance_of_payments/data/database

EUROSTAT. *International Trade in Services (since 2004)* [online]. 2013a [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/balance_of_payments/data/database

FINANCIAL TIMES. *Iceland puts off EU talks until after election* [online]. 14. 1. 2013 [cit. 2013-04-26]. Dostupné z: <http://www.ft.com/cms/s/0/85f96a6a-5e73-11e2-b3cb-00144feab49a.html#axzz2RZ2oKcri>

MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. *Podpis Memorand o porozumění s Norskem, Islandem a Lichtenštejnskem* [online]. 16. 6. 2011 [cit. 2013-03-29]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/tiskove_zpravy_62745.html?year=2011

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR. *Přechodné období pro volný pohyb pracovníků* [online]. 2010 [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/1282>

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR. *Finanční mechanismy EHP a Norska* [online]. ©2008-2012 [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: http://www.mzp.cz/cz/financni_mechanismy_ehp_norska

STANDARD & POOR'S. *Principality of Liechtenstein* [online]. 15. 3. 2013 [cit. 2013-04-28]. Dostupné z: http://www.regierung.li/fileadmin/dateien/downloads/2013_March_15_AAARating_Liechtenstein.pdf

UNCTAD. *National accounts* [online]. 2012 [cit. 2012-12-31]. Dostupné z: <http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=96>

Seznam zkratek

BBC	British Broadcasting Corporation Britská rozhlasová a televizní společnost
CEN	European Committee for Standardisation Evropský výbor pro normalizaci
CENELEC	European Committee for Electrotechnical Standardisation Evropský výbor pro normalizaci v elektrotechnice
ČR	Česká republika
HDP	Hrubý domácí produkt
EEAS	European External Action Service Evropská služba pro vnější činnost
EHP	Evropský hospodářský prostor
EHS	Evropské hospodářské společenství
ES	Evropská společenství
ESD	Evropský soudní dvůr
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu
ESVO/EHP	Země ESVO začleněné do EHP
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
ETSI	European Telecommunications Standardisation Institute Evropský institut pro normalizaci v telekomunikacích
EU	Evropská unie
EURES	European Employment Services Evropská služba zaměstnanosti
FM	Finanční mechanismus

GATT	General Agreement on Tariffs and Trade Všeobecná dohoda o clech a obchodu
MF	Ministerstvo financí
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
NAFTA	North American Free Trade Agreement Severoamerická dohoda o volném obchodu
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
PZI	Přímé zahraniční investice
S&P	Standard & Poor's
SRN	Spolková republika Německo
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development Konference OSN o obchodu a rozvoji
USA	United States of America Spojené státy americké

Seznam grafů, obrázků a tabulek

Seznam grafů

Graf 4.1 Hrubé alokace FM EHP/Norska dle přijímajících zemí na léta 2009-2014 (mil. EUR)..	39
Graf 4.2 Čisté alokace FM EHP/Norska dle prioritních oblastí na léta 2009-2014 (mil. EUR)....	41
Graf 4.3 Vývoj zahraničního obchodu ESVO s EU v letech 2007 - 2011 (mld. EUR)	43
Graf 4.4 Odvětvová struktura obchodu EU s ESVO v roce 2011 (mld. EUR)	48
Graf 4.5 Stav PZI ESVO v EU, resp. EU v ESVO v letech 2007 - 2011 (mld. EUR).....	49

Seznam obrázků

Obr. 2.1 Zakladatelské státy ESVO a EHS	11
Obr. 3.1 Dvoupilířová struktura EHP	24

Seznam tabulek

Tab. 2.1 Základní ukazatele zakladatelských zemí ESVO v roce 1970	11
Tab. 2.2 Data podpisu a platnosti bilaterálních dohod zemí ESVO s ES.....	16
Tab. 4.1 Nejvýznamnější partneři ESVO z členských států EU dle podílu v exportu, importu a celkovém obratu ESVO v roce 2011 (%).....	45
Tab. 4.2 Vybrané komodity v obchodě EU s ESVO dle podílu na celkovém exportu a importu EU do a z ESVO v roce 2011 (%)	46
Tab. 4.3 Obchod se službami EU se zeměmi ESVO v roce 2011 (mil. EUR).....	47

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou (bakalářskou) práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména §35 – využití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci §35 – využití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou (bakalářskou) práci užít (§35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová (bakalářská) práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové (bakalářské) práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové (bakalářské) práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu §12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou (bakalářskou) práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 10. května 2013

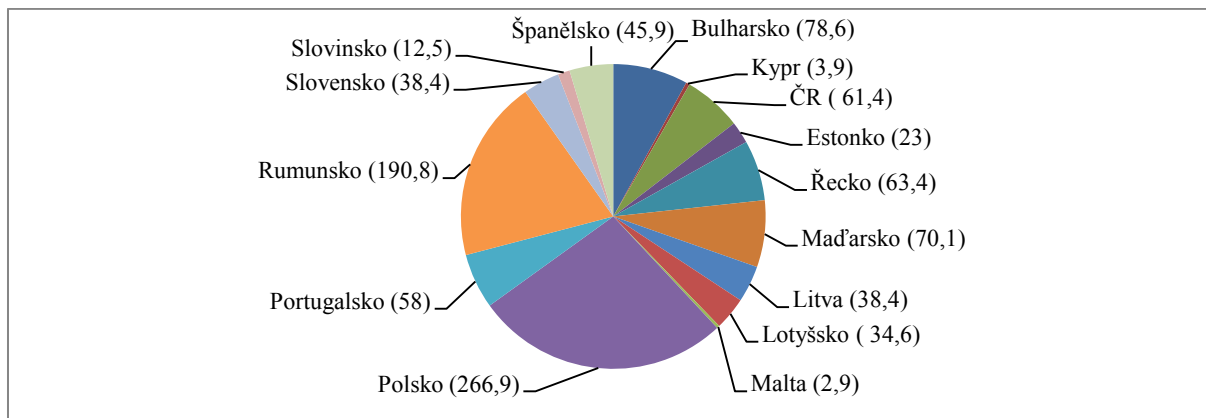
.....
jméno a příjmení studenta

Seznam příloh

Příloha 1	Alokace FM EHP na léta 2009 – 2014 (mil. EUR)
Příloha 2	Alokace FM Norska na léta 2009 – 2014 (mil. EUR)
Příloha 3	Prioritní a programové oblasti FM EHP v letech 2009 – 2014
Příloha 4	Prioritní a programové oblasti FM Norska v letech 2009 – 2014
Příloha 5	Vzájemný obchod EU s ESVO ve skupině ostatních služeb v roce 2011 (mld. EUR)

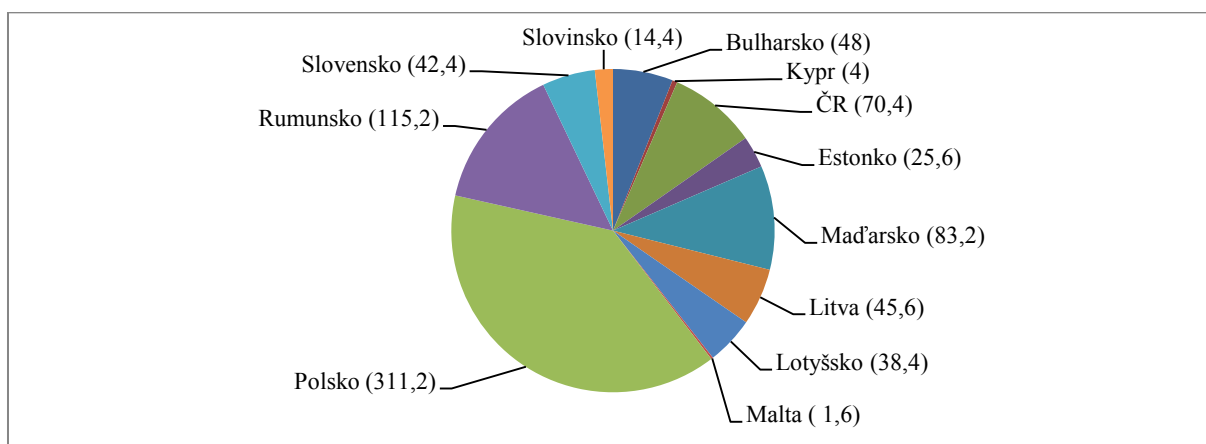
Přílohy

Příloha 1 Alokace FM EHP na léta 2009 - 2014 (mil. EUR)

Zdroj: EEA Grants (2013c), vlastní zpracování

Příloha 2 Alokace FM Norska na léta 2009 - 2014 (mil. EUR)

Zdroj: EEA grants (2013d), vlastní zpracování

Příloha 3 Prioritní a programové oblasti FM EHP v letech 2009 - 2014

PRIORITNÍ OBLASTI	PROGRAMOVÉ OBLASTI
Ochrana a management životního prostředí	1. Integrovaný management mořských a vnitrozemských vod
	2. Služby zaměřené na biodiverzitu a ekosystémy
	3. Monitorování životního prostředí
	4. Redukce nebezpečných látek
	5. Výzkum a technologie zaměřené na životní prostředí a změny klimatu
Změna klimatu a obnovitelná energie	6. Energetická účinnost
	7. Obnovitelná energie
	8. Adaptace na změny klimatu
	9. Námořní sektor
Občanská společnost	10. Fondy pro nevládní organizace
Lidský a sociální rozvoj	11. Ohrožené děti a mládež
	12. Místní a regionální iniciativy zaměřené na snížení národnostních nerovností a podporu sociálního začleňování
	13. Iniciativy v oblasti veřejného zdraví
	14. Prosazování rovnosti pohlaví
	15. Institucionální rámec pro oblast azylu a migrace
Ochrana kulturního dědictví	16. Ochrana a obnova kulturního a přírodního dědictví
	17. Podpora rozmanitosti v kultuře a umění v rámci evropského kulturního dědictví
Výzkum a vzdělanost	18. Výzkum v prioritních oblastech
	19. Vzdělanost

Zdroj: EEA Grants (2013c), vlastní zpracování

Příloha 4 Prioritní a programové oblasti FM Norska v letech 2009 - 2014

PRIORITNÍ OBLASTI	PROGRAMOVÉ OBLASTI
Zachycování a ukládání uhlíku	1. Zachycování a ukládání uhlíku
Ekologické inovace v průmyslu	2. Ekologické inovace v průmyslu
Podpora důstojné práce a tripartitního dialogu	3. Globální fond pro podporu důstojné práce a tripartitního dialogu
Výzkum a vzdělanost	4. Výzkum
	5. Vzdělanost
Lidský a sociální rozvoj	6. Budování kapacit a spolupráce institucí s norskými veřejnými institucemi a regionálními a místnímu úřady
	7. Přeshraniční spolupráce
	8. Iniciativy v oblasti veřejného zdraví
	9. Prosazování rovnosti pohlaví
Justice a vnitřní záležitosti	10. Domácí násilí a násilí z důvodu rozdílnosti pohlaví
	11. Spolupráce v rámci Schengenu a potírání přeshraničního a organizovaného zločinu
	12. Budování kapacit a spolupráce v oblasti justice
	13. Nápravné služby včetně alternativních trestů

Zdroj: EEA grants (2013d), vlastní zpracování

Příloha 5 Vzájemný obchod EU s ESVO ve skupině ostatních služeb v roce 2011 (mld. EUR)

Název položky	Export	Import	Saldo
Telekomunikace	2,64	1,97	0,67
Stavebnictví	1,3	0,78	0,52
Pojišťovací služby	1,72	2,21	-0,49
Finanční služby	7,42	3,47	3,95
IT služby	7,98	2,39	5,59
Licenční poplatky	3,59	4,16	-0,57
Ostatní služby obchodní povahy	38,2	20,7	17,5

Zdroj: Eurostat (2013a)